Self **Advocacy** Rapport **2005**

Self Advocacy Rapport 2005

Pubblikazzjoni
Kummissjoni Nazzjonali Persuni b'Diżabilità
www.knpd.org

Din il-Publikazzjoni saret permezz ta' fondi mill-Community Programme to Combat Discrimination ta' l-Unjoni Ewropea

Dan id-dokument ġie ppublikat bil-Malti, bl-Ingliż u fuq audio bil-Malti. Jinsab ukoll fuq il-website tal-Kummissjoni: www.knpd.org

This document is also published in Maltese, English and on Audio in Maltese. It is also featured on the Commission's website: www.knpd.org

Werrej

Introduzzjoni mis-Sur Joseph M. Camilleri 02
Ċermen, Kummissjoni Nazzjonali Persuni b'Diżabilità

Messaġġ mill-Onor Clyde Puli 04

Diskors Prinċipali mis-Sur Andrew Lee 05
Direttur, People First, RU

Diskors mis-Sinj Marthese Deguara 11
Rappreżentanta tal-Grupp FlimkieNaslu Sotto-Kumitat, Kunsill Malti tal-Persuni b'Diżabilità

Diskros mis-Sinj Rita Formosa 12
Rappreżentanta tal-Grupp Flimkien, Ċentru ta' Matul il-Jum,Ħal Far

Suġġerimenti u Rakkomandazzjonijiet mis-Sinjuri Helen Attard, Anne-Marie Callus u Mauro Farrugia 13
Membri ta' sapport tal-Gruppi ta' Self Advocacy

Diskors tal-Għeluq minn Andrew Lee 15
Direttur, People First, RU

Appendiċi 16

Biblijografija 31

Introduzzjoni mis-Sur **Joseph M. Camilleri**

Ċermen, Kummissjoni
Nazzjonali Persuni b'Diżabilità

L-islogan 'Xejn Dwarna, Mingħajrna!' illum sar jingħaraf minn ħafna persuni b'diżabilità. Imma meta aħna ngħidu: Xejn Dwarna, Mingħajrna', nafu x'qegħdin ngħidu? Ħafna persuni li m'għandhomx diżabilità jaħsbu li meta ngħidu dawn il-kliem inkunu qed ngħidu li ma rridu lil ħadd jgħina. Inkunu qed ngħidu li rridu ninqatgħu għalina weħidna u ma jkollniex kuntatt ma' persuni bla diżabilità.

Imma dan mhux veru. Aħna nafu u naċċettaw li għandna bzonn l-għajnuna u s-sapport biex inkunu nistgħu ngħixu ħajja ta' kwalità. Għalhekk, aħna nirrispettaw lil persuni bla diżabilità. Aħna napprezzaw ħafna s-sapport li aħna ningħataw minn ħafna nies li m'għandhomx diżabilità, nies bħall-ġenituri tagħna, l-aħwa tagħna, membri oħra tal familja tagħna, ħbieb, reliġjużi u saħansitra xi professjonisti li jaħdmu fil-qasam tagħna.

Mela 'Xejn Dwarna, Mingħajrna!' xi jfisser? Għalija, dawn il-kliem ifissru li ħadd ma għandu jieħu deċiżjonijiet dwari u li jaffettwaw il-ħajja tiegħi jekk, qabel ma jkellmux lili u jaraw jien stess x'irrid. Għalina dawn il-kliem huma importanti għax qed ngħidu: Saqsi lili qabel ma tagħmel xi ħaġa!

Bħala persuna b'diżabilità jien ukoll ngħid: 'Saqsi l-opinjoni tiegħi fuq kollox: x'ikel nixtieq niekol, x'ħwejjeġ irrid nilbes. Jekk se noħorġu flimkien tini ċans nagħzel jien ukoll fejn se mmorru u x'se nagħmlu. L-istess nistgħu ngħidu għal min jattendi ċ-Ċentri ta' Matul il-Jum. Jekk iċ-Ċentru jorganizza xi attività, il-careworkers għandhom dejjem jagħtu għażla lill-klijienti taċ-Ċentri li jistgħu jiddeċiedu għalihom infushom. Ħadd m'għandu jkellem lil persuni b'diżabilità qishom tfal żgħar. Persuna b'diżabilità adulta, hija l-ewwel u qabel kollox — adulta

Mela aħna, l-persuni b'diżabilità, qed ngħidu: 'ISIMGĦUNA!' għax aħna għandna xi ngħidu wkoll. Aħna rridu nsemmgħu leħinna bħal ma jagħmel kulħadd. Nemmnu li aħna l-persuni b'diżabilità ħafna, ħafna drabi nkunu nafu x'inhu tajjeb għalina u għalhekk l-oppinjoni tagħna hi importanti.

Sfortunatament, ħafna persuni b'diżabilità meta jkollhom ċans jitkellmu, jibqgħu siekta. Forsi għax jistħu, forsi għax jibżgħu, u forsi anki għax tant qatt ma kellhom ċans jesprimu l-oppinjoni tagħhom li huma jaħsbu li m'għandhom xejn xi jgħidu. Aħna, l-persuni b'diżabilità rridu ngħinu lil xulxin biex aħna lkoll nibdew insemmgħu

leħinna u b'hekk ikollna vuċi qawwija f'pajjiżna.

Fil-Kummissjoni Nazzjonali Persuni b'Diżabilità sa minn dejjem emmnet fil-kapaċitajiet tal-persuni b'diżabilità. Għalhekk, dejjem ħeġġiġna lill-persuni b'diżabilità biex jieħdu aktar interess, u jitkellmu fuq affarijiet li jolqtuhom mill-viċin.

Bħal ngħidu aħna, kif tħares lejna lkoll is-soċjetà Maltija. Dwar servizz ta' trasport pubbliku aċċessibbli għall-persuni b'nuqqas ta' mobilità. Dwar servizzi ta' l-edukazzjoni speċjalizzati u servizz ta' interpretazzjoni għall-lingwa tas-sinjali, għall-persuni Deaf. Servizzi tal-Braille, tagħlim bil-kompjuter, tagħlim fl-iskola u servizz ta' mobilità għall-persuni Blind. Servizzi aħjar ta' tagħlim, servizzi ta' sapport fil-kommunità u servizzi ta' matul il-jum għall-persuni b'nuqqas intellettwali.

Flimkien mal-kors 'Semma Lehnek!' tajjeb li nsemmu inzjattiva tajba ħafna li bdiet fiċ-Ċentru ta' Matul il-Jum ta' Ħal Far. Din l-inizjattiva bdiet fis-sena 2003, is-Sena Ewropea tal-Persuni b'Diżabilità u kienet tikkonsisti f'attivitajiet ta' Self-Advocacy, jew aħjar, kif persuna b'diżabilità titkellem għaliha nnfisha. Din l-inzjattiva se titkellem fuqha aktar fit-tul, is-Sinjorina Rita

Dawn iż-żewġ inizjattivi flimkien, taw bidu biex jiġi ffurmat grupp ta' self advocacy magħmul kollu kemm hu minn persuni b'nuqqas intellettwali. Dan il- grupp jissejjaħ: Flimkienaslu! Qed nieħu pjaċir nara ħafna mill-membri ta' dan il-grupp quddiemi fl-udjenza.

Nisperaw li kull ma jmur dan il-grupp jissaħħaħ u l-membri tiegħu ikomplu jsemmgħu leħinhom. Infatti, m'għandiex dubbju li waqt is-seminar ta' llum intom se tipparteċipaw bis-sħiħ! Illum intom għandkom, ċans mhux biss li ssemgħu leħinkom mal-poplu Malti; għandkom ukoll iċ-ċans li twasslu l-messaġġ tagħkom lil waħda mill-aktar għaqdiet internazzjonali tal-persuni b'diżabilità li huma rrispettati madwar id-dinja kollha. Qed ngħid għall-għaqda *People First*, li llum għandna l-unur li qiegħed magħna d-Direttur tagħha, s-Sur Andrew Lee.

Sur Lee, f'isem il-persuni b'diżabilità kollha f'Malta u Għawdex u speċjalment f'isem dawk kollha preżenti, nixtieq nagħtik merħba sinċiera u nuru l-apprezzament u s-sodisfazzjoni tagħna għaż-żjara tiegħek f'Malta u l-parteċipazzjoni tiegħek f'dan is-seminar. Merħba u grazzi.

Issa ma baqgħali xejn x'ingħid hlief li ngħati bidu għas-Seminar ta' llum billi nistieden lill-ewwel kelliem tagħna, L-Onorevoli Clyde Puli,Äermen tal-Kumitat tal-Affarijiet Soċjali fi ħdan il-Parlament Malti, biex jagħmel id-diskors tiegħu - l-Onorevoli Puli.

Messaġġ mill-Onor **Clyde Puli**

Illum iltqajna hawnhekk sabiex nagħtu spinta lill-islogan tal-persuni b'diżabiiltà ta"'Xejn Dwarna Mingħajrna'. B'dan l-islogan, il-persuni b'diżabilità jridu jfissru li ma jistgħux jittieħdu deċiżjonijiet li jaffettwaw ħajjiethom mingħajr ma' huma jkunu involuti b'mod dirett f'dawn id-deċiżjonijiet.

Dan igħodd għall-persuni b'diżabiiltà kollha, jiġifieri dawk li għandhom nuqqas ta' mobilità, nuqqas ta' smigħ jew ta' vista, kif ukoll dawk li għandhom nuqqas intellettwali.

Fil-każ tal-persuni b'diżabilità intellettwali, sfortunatament hemm l-idea li dawn ma humiex kapaċi jitkellmu għalihom infushom u li għandhom bżonn min jaqbeż għalihom fi kwalunkwe' aspett tal-ħajja.

Iżda fil-fatt din hi idea żbaljata kif jixhdu n-numru sabiħ ta' gruppi ta' self advocacy madwar id-dinja. Il-*People First* hi eżempju tajjeb ta' din it-tip ta' għaqda li hi mxerrda mal-Ingilterra kollha. Gruppi bħal dawn għamlu avvanżi kbar biex jagħtu opportunità lil persuni b'diżabilità intellettwali biex isemmgħu lehinhom.

Minbarra li jkollhom iċ-ċans li jaqbżu għad-drittijiet tagħhom infushom, persuni li huma membri ta' dawn il-gruppi jkunu qegħdin ukoll iwasslu l-messaġġ li huma għandhom il-kapaċitajiet mehtieġa sabiex jagħrfu d-drittijiet tagħhom u kif jiddefenduhom.

Huwa inkoraġġanti l-fatt li anke' hawn Malta beda jkun hawn gruppi ta' self advocacy li fihom il-persuni b'diżabilità intellettwali jistgħu jsemmgħu leħinhom. B'dan il-mod huma jkunu jistgħu jżidu leħinhom ma' dawk ta' persuni b'diżabilitajiet oħra li kull ma jmur qegħdin dejjem iżjed ikunu fuq quddiem fix-xogħol favur id-dritt tagħhom għal kwalità ta' hajja aħjar u aktar inklużjoni fis-soċjetà.

Fl-istess ħin, hu importanti li niftakru li hemm persuni b'diżabilità li mhuwiex daqshekk faċli għalihom li jitkellmu għalihom infushom. Dawn jinkludu t-tfal u anke' dawk il-persuni li n-nuqqas intellettwali tagħhom hu tant sever li jkun diffiċli għalihom li jirrappreżentaw lilhom infushom. F'dawn il-każijiet, wieħed jifhem li jkun hemm bżonn ta' persuni oħra li jaqbżu għalihom, ngħidu aħna l-ġenituri. Iżda fl-istess ħin, irridu noqogħdu attenti li ma naqbdux u nassumu li persuna ma hix kapaċi titkellem għaliha nnifisha.

Min-naħa tagħna, aħna l-persuni li m'għandniex diżabilità, irridu noqogħdu attenti li ma noħolqux diskriminazzjoni billi ma nagħtux ċans lill-persuni b'diżabilità li jsemmgħu leħinhom, jew billi ma nagħtuhomx is-sapport meħtieġ biex huma jkunu jistgħu jagħmlu dan.

Diskors Prinċipali mis-Sur **Andrew Lee**

Direttur, *People First,* RU

Xtaqt nirringrazzjakom talli għoġobkom tistiednuni għal din il-konferenza. Nispera li tkun il-bażi għal moviment ta' self advocacy, immexxi u kkontrallat minn persuni b'diżabilità intellettwali.

Persuni li għandhom 'Learning difficulties' hija l-frażi li tintuża fir-Renju y¬it. Fis-snin 60 u 70 kienet tintuża ħafna l-frażi 'handikappat mentalment'. In-nies kienu jobogħdu dawn it-termini peress li kienu nneżżawhom mill-identità u d-dinjità. Kienu jumiljawhom kull darba li kienu jiġu użati dawn il-frażijiet. Il-kelma ħandikappat ġejja mill-espressjoni 'cap in hand', li tirreferi għal kif il-persuni b'diżabilità kienu "jitalbu" biex jgħixu. Kliem bħal dan ġej mil-lenti medika ta' kif tħares lejn l-ħajja ta' l-individwu, meta tassumi x'se jkunu l-abiltajiet tal-persuna saħansitra qabel ma' l-ħajja ta' l-imsemmi individwu tkunu għadha lanqas bdiet. Aħna għażilna li nibdew nissejħu persuni b'diżabilità intellettwali.

Aħna nimmarkaw il-bottijiet u mhux lill-persuni.

L-istorja ta' *People First* fir-Renju Unit
Meta persuni b'diżabilità intellettwali bdew joħorġu minn istituzzjonijiet, li fihom kienu jdumu jgħixu għal perjodu twil, u jidħlu fil-komunità, sabu li huma bdew ikunu ttrattati ħażin u nżammu fil-ġenb tas-soċjetà. L-ewwel darba li bdiet tintuża s-self advocacy kien fl-Istati Uniti fejn grupp ta' persuni b'diżabilità intellettwali waqqfu għall-ewwel darba gruppi ta' *People First*.

Self advocacy hija meta persuni b'diżabilità intellettwali jitkellmu għalihom infushom. Self advocacy daħlet f'dan il-pajjiż meta grupp ta' persuni mill-għaqda Values Into Action għamlu żjara lill-*People First* ġewwa l-Istati Uniti fis-snin 80.

Wieħed mill-persuni li mar fuq dan il-vjaġġ kien Gary Bourlet, persuna b'diżabilità intellettwali. Meta ġie lura, waqqaf l-ewwel grupp tal-*People First* hawnhekk.

Minn dik in-nhar, dan il-grupp kiber u issa hemm gruppi mal-pajjiż kollu. Hawn 161 grupp fejn issemma' leħnek u gruppi ta' self advocacy.

Meta l-Gvern ikun se joħroġ liġi ġdida li tista' taffettwa n-nies b'diżabilità intellettwali, jikkonsultaw mal-gruppi tal-*People First* biex jaraw x'naħsbu dwarha.

L-għanijiet ta' *People First*
People First jagħtu support lill-persuni b'diżabilità intellettwali biex jitkellmu dwar id-drittijiet tagħhom u biex jiġġieldu sabiex ikunu inklużi u stmati fis-soċjetà.

***People First* jippromovu l-mudell soċjali tad-diżabilità**
Il-mudell soċjali jiffoka fuq kif tħares lejn id-diżabilità is-soċjeta; hija s-soċjetà li trid

tinbidel biex tinkludi l-persuni b'diżabilità mhux il-persuni b'diżabilità jridu jinbidlu biex jiġu inklużi fis-soċjetà.

Jekk tgħid lil xi persuni li huma ma jistgħux jagħmlu xi ħaġa għall-għoxrin sena u huma għandhom għoxrin sena, għandek għalfejn tiskanta meta huma jemmnu li ma jistgħux jagħmluha?

Il-mudell soċjali jurik li għandek dejjem tibda tiffoka fuq il-punt li l-persuna sa tasal, forsi se jkun hemm bżonn ta' support tajjeb; però tasal.

Il-*People First* jiġġieled dawk l-attitudnijiet li juru lill-persuni b'diżabilità daqs li kieku hemm xi ħaġa ħażina fina. Is-soċjetà għandha bżonn titgħallem dwar il-persuni b'diżabilità u kif niġu inkużi. Il-Gvern nefaq biljuni ta' flus matul is-snin fuq servizzi li ma jogħġbuniex. Issa qed jirrealizzaw li l-flus jistgħu jintużaw b'mod tajjeb jekk jintefqu fuq servizzi li aħna verament għandna bżonn.

Is-soċjetà tibbenifika meta persuni differenti jiġu inklużi u dan jgħodd ukoll għall-persuni b'diżabilità intellettwali. Persuni b'diżabilità intellettwali għandhom kwalitajiet li jispikkaw kif ukoll talenti bħal ħaddieħor.

Ma niftakarx l-ammont ta' kemm ġenituri li huma membri tal-organizzazjonijiet jgħiduli li t-tifel jew tifla tagħhom ma jistgħux jagħmlu hekk. Sikwiet dan ikun għaliex it-tamiet tal-ġenituri għat-tifel jew tifla tagħhom ġew imkissra minn professjonisti mill-qasam mediku jew edukattiv mill-bidu nett malli t-tfal jitwieldu u huma jingħataw ftit kuraġġ ta' x'jistgħu jagħmlu t-tfal tagħhom fil-futur.

Nies li huma parti mill-grupp self advocacy

- Jitgħallmu jitkellmu għalihom infushom
- Isiru jafu id-drittijiet tagħhom
- Jaqsmu l-esperjenzi tagħhom ma' nies oħra b'diżabilità intellettwali
- Jitgħallmu jesprimu l-għażliet tagħhom
- Ikollhom ċans jerfgħu r-responsabilità
- Ikunu rispettati
- Jitkellmu mal-Gvern fuq kull livell u jibdlu l-liġijiet

Il-gruppi ta' self advocacy huma l-postijiet fejn il-persuni b'diżabilità intellettwali jħossuhom liberi li jitkellmu dwar affarijiet li jkunu għaddew minnhom. Sikwiet nies b'diżabilità intellettwali jużaw il-kelma bullying biex jiddeskrivu abbuż fiżiku u emozzjonali għax ma jifhmux kliem twal bħal abbuż fiżiku u emozzjonali. Fil-każijiet li jiena ġejt involut fihom, il-persuna ma kienet qatt se titkellem l-ewwel ma' persuna mingħajr diżabilità intellettwali.

In-nies jinbidlu meta jiġu involuti mal-gruppi ta''self advocacy. Dawn il-gruppi jagħtuk il-kunfidenza u jgħallmuk tkun indipendenti. Nies li kienu jibżgħu anke jgħidu isimhom meta jkunu fi grupp jistgħu jaslu sabiex jiċċerjaw konferenzi li għalihom jattendu ħafna nies.

Li tkun parti minn grupp ta''self advocacy tħalli effett fuq l-istil ta' għejxien tal-persuni. Membri tal-*People First* rnexxielhom jibdew jgħixu ġo djar tagħhom, jiżżewwġu u anke jkollhom l-impjieg tagħhom.

L-aktar importanti huwa li huma jafu x'inhuma d-drittijiet tagħhom u ma jħallux lil min jimmanipulahom kif irid.

People First hija organizzazjoni mmexxija mill-persuni b'diżabilità nfushom.

Il-*People First* hija mmexxija minn u għall-persuni b'diżabilità intellettwali.
Il-membri, il-kumitat, u l-ħaddiema kollha huma nies b'diżabilità intellettwali u dawn imexxu l-organizzazjoni, bis-sapport jingħata fejn ikun hemm bżonn.

Jiena d-Direttur bir-responsabbilitajiet ta' kull Direttur ta' organizzazzjonijiet oħra u nitħallas paga reali. Nirċievi s-sapport minn tim ta' persuni b'ħiliet differenti f'kull qasam.

Meta tafda r-responsabilitajiet lin-nies u tirrispettahom bħala adulti huma jagħrfu jerfgħu din ir-responsabbilità u juruk x'jistgħu jagħmlu. In-nies kultant jgħidu li persuni b'diżabilità intellettwali involuti fis-self advocacy għandhom bżonn biss ftit sapport. Dan mhux vera.

Il-bżonnijiet ta' sapport jonqsu meta l-persuni jingħataw għażla li jkollhom kontroll u ċ-ċans li jerfgħu r-responsabilità.

Għad hemm organizzazjonijet immexxija minn professjonisti fir-Renju Unit. Dawn huma tajbin biex jippreżentaw il-bżonnijet ta' dawk li jgħinu imma ma jistgħux jippreżentaw il-bżonnijiet u l-idejat tal-persuni b'diżabilità intellettwali. Jista' jkun hemm kunflitt ta' interess bejn dak li l-carer li tkun qed tagħti s-servizz taħseb li hu tajjeb għall-persuna li qed tgħin u dak li l-persuna nnifisha taħseb. Immaġina tkun għext ħajtek kollha fuq dak li l-ġenituri jaħsbu li hu tajjeb għalik. Naħseb ħafna minnkom kien ikollkom ħajja differenti u ma kontux tagħmlu nofs l-affarijiet li għamiltu.

Is-suċċess tal-moviment self advocacy

Il-gruppi ta' *People First* għamlu differenza fil-ħajja ta' nies b'diżabilità intellettwali fir-Renju Unit. Qed jisimgħuna aktar minn qatt qabel.

Fl- 2001 il-Gvern ħareġ liġi jisimha 'Valuing People: a strategy for services for people with learning disabilities in the 21st century'. Il-punti ewlenin ta' din il-liġi huma li nies b'diżabilità intellettwali għandu jkollhom l-għażla u l-kontroll, ikunu megħjuna sabiex ikunu indipendenti u inklużi fis-soċjeta. *People First* kienet involuta fil-grupp li ħadem mal-Gvern biex joħorġu din il-liġi. Iċ-ċerperson tagħna, Carol Lee, ingħatat MBE għall-kontribut li tat f'dan ix-xogħol. Carol kienet l-ewwel persuna b'diżabilità intellettwali li ingħatat MBE. MBE huwa unur tar-Reġina li tingħata lil nies li jkunu għamlu bidla sinifikanti u taw kontribut siewi fis-soċjeta tar-Renju Unit.

Għad li kien hemm żviluppi pożittivi bħal din il-Liġi 'Valueing People', il-politiċi xorta jridu jibqgħu jiġu mfakkra dwar l-esperjenzi li jiltaqgħu magħhom nies b'diżabilità intellettwali fil-ħajja ta' kuljum, għaliex kultant dawn jistgħu jinsew ! Eżempju li nista' nagħti hu l-Att Dwar il-Kapaċita

Mentali, liġi ġdida li l-Gvern għadu kif daħħal.

L-idea kienet li tagħmel liġijiet dwar x'jista' jiġri jekk persuni b'diġabilità intellettwali ma jkunux ġew mgħallma sabiex jieħdu deċiżjonijiet huma stess. Organizzazzjonijiet tal-persuni b'diżabilità kienu ta' l-opinjoni li din kienet aktar iffukata fuq il-mudell mediku, qed naraw aktar dak li l-persuni ma jistgħux jagħmlu milli dak li jistgħu jagħmlu. Fil-preżent ħafna persuni b'diżabilità intellettwali mhumiex qed jingħataw iċ-ċans li jagħmlu l-għażla u jikkontrollaw ħajjithom.

Dan għaliex l-istaff m'għandux il-ħin jew ir-riżorsi u l-kapaċitajiet biex jagħmel dan. Konna mbeżżgħin li din il-liġi ġdida se tagħmel is-sitwazzjoni agħar għaliex l-istaff u l-carers jistgħu jieħdu d-deċlżjonijiet għal dawn il-persuni anke jekk ma jkunx dak li jridu l-persuni b'diżabilità.

Għamilna kampanja kontra din il-liġi. Gruppi tal-*People First* bagħatu petizzjonijiet u ittri lill-Gvern. Konna mistiednin sabiex nitkellmu fil-House of Lords dwar il-preokkupazzjonijiet tagħna. Filwaqt li jiena u l-uffiċjal inkarigat minn dawn il-kampanji konna qed nitkellmu ġewwa, membri oħra tal-*People First* kienu qed jipprotestaw barra b'dan il-mod:

Irbatna lil manager, Raymond Johnson. Nies li jippretendu li huma tobba, social workers u ġenituri żammew il-ħbula li kien marbut bihom. Ridna nwasslu l-messaġġ meta persuni b'diżabilità intellettwali ma jingħatawx iċ-ċans jitkellmu u jkollhom jagħmlu dak li jgħidilhom ħaddieħor.

Il-media ħadet diversi ritratti u dawn dehru f'diversi magazines.

Meta l-liġi għaddiet, il-Gvern ta d-dritt lil persuni għal meta deċiżjoni tkun ittieħdet għalihom, li kien pass 'il quddiem. Imma fuq kollox il-moviment tad-diżabilità jemmen li dan jista' jitfa' lura id-drittijiet tal-persuni b'diżabilità jekk ma jkunx hemm edukazzjoni tajba għat-tobba, nersis u professjonisti li jkollhom effett f'ħajjitna. Eżempju li nista' nagħti hu ta' ġenitur li ħadet lit-tifla fis-sezzjoni ta' l-Emerġenza fl-Isptar tal-lokal tagħha. It-tifla tagħha kellha l-mod tagħha ta' kif kienet tikkomunika. Hi kellha kundizzjoni f'qalbha u problemi fil-pulmun. Bintha kellha bżonn ta' qalb ġdida. Pazjent ieħor ukoll kellu bżonn qalb ġdida. Il-pazjent kien qrib it-tifla tagħha. It-tabib ħares lejn it-tifla tagħha u l-pazjent l-ieħor u l-omm setgħet tinnota li t-tabib kien qed jiżen jekk din il-qalb ġdida għandhiex tingħata lill-persuna li m'għandux diżabilità intellettwali jew lill-bintha li għandha diżabilità intellettwali. Niddubita kemm il-ġenituri jistgħu jifhmu x'kienet qed tħoss din l-omm sabiex tiġġieled għal ħajja tat-tifla tagħha fis-sezzjoni ta' l-emerġenza fl-isptar. Dan huwa eżattament dak li din l-omm kellha tagħmel.

Is-sena l-oħra il-Goverment Strategy Unit ħarġet rapport jismu 'Improving the Life Chances for Disabled People'. Ir-rapport jgħid li sas-sena 2020 il-persuni b'diżabilità kollha għandu jkollhom l-istess opportunitajiet fil-

ħajja daqs ħaddieħor. Persuni b'diżabilità huma involuti fl-iżvilupp sħiħ ta' din il-liġi u li jkunu assigurati li din verament isseħħ. Din għandha l-appoġġ tal-Prim Ministru tagħna, Tony Blair, li jfisser li ma tistax ma tiġrix.

Nixtieq nispiċċa billi nitkellem dwari nnifsi. L-ewwel ħaġa li saru jafu l-ġenituri tiegħi mingħand it-tobba kien li jien mhux se nimxi, ma kontx se nitkellem u li kont se nkun ċappa laħam jew kaboċċa għall-kumplament ta' ħajti. Niddubita jekk it-tobba jarawni llum jekk jarawx lilhom infushom bħala falliment totali! L-iktar punti importanti li verament hemm il-ħtieġa li nitkellmu fuqu hu jekk it-tobba jew il-professuri għandhomx id-dritt li jgħidu jekk persuna tista' jew ma tistax tirnexxi f'ħajjitha.

Il-ġenituri tiegħi kellhom jiġġieldu għal dak kollu li għamilt jiena f'ħajti.

Kellhom kwistjoni mal-Awtorità ta' l-Eduazzjoni Lokali li kienet responsabbli mill-iskejjel tan-naħa fejn kont ngħix jien dak iż-żmien. Avolja kellhom paga baxxa, kellhom iġibu għalliem privat sabiex jiena nitgħallem nikteb u naqra. Għalkemm kont immur l-iskola skond kif kienet titlob il-liġi, kont qed niġi edukat id-dar u msawwat l-iskola.

Din kienet skola li kienu jsejħulha 'Special Educational Needs School'. Il-ġenituri tiegħi rnexxielhom ibiddluli l-iskola u dan kien ifisser li kellna nibdlu d-dar u mmorru noqogħdu f'parti oħra tal-pajjiż.

Kien meta kont f'din l-iskola meta l-ġenituri saru jafu b'kulleġġ jismu Derwen gewwa Wales. Kien ġo Derwen fejn jiena tgħallimt kif inkun indipendenti u ngħatajt it-taħriġ sabiex setà jkolli l-ewwel impjieg tiegħi. Dan kien ibbażżat fuq ir-rapport li kull student kien jingħata meta jispiċċa mill-kulleġġ. L-aħħar ħaġa li kienet issir hija esperjenza ta' intervista li ssir lil kull student li jkun se jispiċċa mill-kulleġġ sabiex dawn ikollhom idea ta' kif issir intervista fir-realtà meta tkun qed tfittex ix-xogħol. Ħaġa importanti f'dan il-punt hija li l-ġenituri tiegħi marru kontra kull professjonist li ltaqgħu miegħu sabiex setgħu jaslu s'hawn. Li kieku taw każ tal-pariri professjonali, jien ma kontx inkun indipendenti bħal ma jien illum.

Jien bdejt ninvolvi ruħi fil-moviment tas-self advocacy fl-1994. L-ewwel laqgħa tiegħi kienet waqt barbeque fejn kelli diskussjoni waqt l-ikel ma' membru dwar il-fatt għaliex ma kellhomx aċċess għal benefiċċji tagħhom. Il-benefiċċji kellhom ikunu sabiex jgħinu lill-ħabib tiegħi li se nsejjaħlu Steve, sabiex jagħraf iqassam il-flus tiegħu. Il-ġenituri tiegħu ħasbu li kien aktar aħjar għalih li jonfoq flusu fuq il-birra u sigaretti milli fuq il-kontijiet tad-dar. Din il-konverżazzjoni ġegħlitni nirrifletti fuq ħafna mistoqsijiet fosthom kif diversi nies li sirt naf matul ħhajti setgħu kkontrollawli l-ħajja tiegħi.

Minn dan irrealizzajt kif ħafna nies li suppost kellhom jagħtuni support sabiex inkun indipendenti fir-realtà ma ridunix inkun indipendenti. Ġegħlitni nistaqsi kemm kellhom

abilità sabiex jisimgħu u jifhmu dak li kont qed ngħid, irrid u nixtieq. Irrealizzajt li ħafna minn nies li kienu involuti f'ħajti, ma kienux qed jgħinuni biex nasal fejn ridt jiena, kienu hemm sabiex jitħallsu u għall-interessi tagħhom. Jien ridt nies li jgħinuni nasal sabiex nagħmel l-affarijiet tiegħi jiena stess u mhux jagħmluli l-affarijiet huma sabiex taparsi nħossni li jien kelli kontroll.

Mort mal-moviment tas-self advocacy, għax ridt naħdem fuq aspetti li verament kont qed inħoss ġo fija, li kont naf dwarhom, u li ħassejt. Kont qed nitkellem f'konferenza fuqi nnifsi u fuq dak li kien ġara lili, u professjonist dar fuq supporter tiegħi, li kien fl-udjenza jisma' u mhux jissapportjani dak il-ħin u qal 'Kif jista' jitkellem għall-persuni b'diżabilità intellettwali, hu m'għandux diżabilità intellettwali'. Kien biss meta s-support worker qallu minn fejn bdejt li l-professur induna li kellu żball u immedjatament ħareġ mill-bini. Din kienet ħaġa tal-mistħija għall-organizzaturi għax hu suppost kellu jkun il-persuna li kellu jagħlaq il-konferenza!

Il-parir qawwi tiegħi lil kull persuna li għandha diżabilità intellettwali f'Malta hi li jekk xi ħadd jgħidilkom li ma tistgħux tagħmlu x'ħaġa għaliex intom persuni b'diżabilità intellettwali, tagħtux kasha u għamluha xorta waħda.

Jiena veru kuntent li Malta qed tiżviluppa l-kunċett tas-self advocacy, għax self advocacy hija ċ-ċavetta għal nies b'diżabilità intellettwali biex issemmgħu leħinhom u jkollhom id-drittijiet tagħhom rispettati.

Permezz ta' self advocacy tkunu tistgħu taraw kemm nies b'diżabilità intellettwali nistgħu nagħmlu u dak kollu li nistgħu noffru!

Rappreżentanta tal-Grupp FlimkieNaslu Sotto-Kumitat, Kunsill Malti tal-Persuni b'Diżabilità

Diskors mis-Sinj
Marthese Deguara

Jiena Marthese Deguara, nattendi ċ-ċentru l-kbir ta' l-adulti ta' l-Imtarfa. Ħadt gost ħafna meta mort l-iSpeak Out għax hemm stajt nagħmel ħbieb ġodda. Huma għenuni u jiena għenthom lura. Ħadna ħsieb xulxin.

Speak Out beda bi grupp ta xi 15-il persuna li fih attendejna kulħadd. Konna nagħmlu l-laqgħat flimkien u sirna ħbieb.

Il-laqgħat saru fil-Kummisssjoni ġewwa Santa Venera. Morna wkoll fuq it-T.V. u fuq ir-radju u tkellimna għalina nfusna u fuq d-drittijiet tagħna. Tkellimna fuq affarijiet li jdejquna bħal per eżempju minn jiffittana u jidħaq bina.

Il-laqgħat vera kont inħobbhom kollha u meta jsir il-ħin għalihom kont nistenna b'ħerqa kbira. Konna nibdew minn xi l-5.30 sas-7.30.

Minn dan il-grupp ħareġ grupp ieħor li hu sotto-kumitat għal persuni b'diżabilità intellettwali fil-Kunsill Malti tal-Persuni b'Diżabilità. Dan il-grupp magħmul minn 6 persuni u niltaqgħu darba fi 3 ġimgħat. Il-laqgħat jogħġbuni ħafna u nieħu gost immurhom. Qatt ma nfalli. F'dawn il-laqgħat inżommu l-minuti jien u Donatella. Nitkellmu fuq affarijiet li nħobbu. Nitkellmu ukoll fuq dak li jdejjaqna. Ktibna ittra biex fiċ-ċentri tagħna ma jsirx tipjip fil-units għax dan kontra l-liġi. Wara li ktibna l-ittra, il-ftit careworkers li kienu jpejpu fil-units ma baqgħux jagħmlu dan.

S'issa organizzajna disco li fih ħadna sehem xi 4 persuni minn dan il-grupp u għamilna ħbieb ma' żgħażagħ oħra. Id-disco għoġobni ħafna u ħadt gost ħafna mmur.

Ħa mmorru ukoll ġita lejn il-Latvia fejn naf li se nieħu pjaċir u qed ngħodd il-ġranet.

Jien nixtieq li ma' sħabi mmorru harbour cruise u nieħdu pjaċir. Għandna f'moħħna li aktar 'il quddiem norganizzaw seminar li jkun għal ġid tagħna u nieħdu gost flimkien.

Nixtieq li n-nies ta' madwarna jkunu onesti ma' kulħadd u jieħdu ħsieb kulħadd.

Rappreżentanta
tal-Grupp Flimkien,
Ċentru ta' Matul il-Jum,Ħal Far

Diskros mis-Sinj
Rita Formosa

Qed nitkellem f'isem il-Grupp FLIMKIEN miċ-Ċentru ta' Ħal Far, fejn għandna żewġ gruppi li jiltaqgħu darba fil-ġimgħa. Dawn il-gruppi huma mmexxija wieħed minn Patrick u l-ieħor minn Nadine, terapisti. Fil-grupp tiegħi hemm Charlotte, Ronnie, Yvonne, u Mariella. Xi kultant niltaqgħu ż-żewġ gruppi flimkien.

Waqt il-laqgħat noqogħdu madwar mejda u nitkellmu dwar suġġetti differenti, bħal sports, kif nieħdu ħsieb il-ġonna ta' madwar iċ-Ċentru u kif nagħmlu l-laqgħat. Nitkellmu wkoll dwar ix-xogħol li nagħmlu hawn fiċ-Ċentru, bħal per eżempju tpinġija, knitting, ċombini, cane u crafts oħra. Nitgħallmu wkoll dwar time table adattata għalina u b'hekk inkunu nafu x'qed jiġri fiċ-ċentru. Ġieli noħorġu bħala grupp u l-aħħar li ħriġna morna nieklu tas-Sliema u naraw il-ħwienet Baystreet.

Dan il-grupp ilu jiltaqa' tliet snin u kien beda fi żmien is-sena Ewropea għall-Persuni Diżabilità. Meta bdejna konna nitkellmu dwar dak li nieħdu gost nagħmlu u dwar dak li jdejjaqna. Darba morna fl-istudios tar-radju RTK, fejn ħadna sehem fi programm ma' Susan Mulvaney. Waħda minn sħabi ma setgħetx tiġi għax m'hemmx lift u hi ma setgħetx titla'. Aħna konna ktibna ittra dwar dan. Konna għamilna wkoll laqgħa mad-direttur dwar iċ-Ċentru tagħna u tkellimna miegħu dwar affarijiet li nixtiequ nbiddlu. Kien hemm affarijiet minn dawn li nbidlu imma fuq affarjiet oħra għadna qed nistennew.

Filwaqt li nirringrazzja lil dawk kollha li jagħmlu minn kollox sabiex ikollna ħajja aħjar, xorta waħda nixtieq insemmi xi affarijiet fiċ-Ċentru u barra li baqgħu l-istess għalkemm kemm-il darba ilmentajna dwarhom. Fosthom nixtieq insemmi l-aċċessibilità b'bajjiet fejn immorru ngħumu, is-suffett fis-sala taċ-Ċentru u n-nuqqas ta' xufier u mezz ta' trasport modern u komdu ġewwa ċ-Ċentru ta' Ħal Far.

Minħabba n-nuqqas ta' trasport issa spiċċaw programmi u attivitajiet barra miċ-Ċentru bħal ħarġiet kulturali u edukattivi. Dan l-aħħar waqfu attivitajiet bħal picnics u ħarġiet fil-komunità. Nibżgħu wkoll li din is-sena ser jieqfu wkoll attivitajiet li tant inħobbu bħal baħar, mawriet għal Għawdex u cruises mal-port kif konna nagħmlu qabel.

Nixtiequ wkoll xi attivitajiet bħal weekends Għawdex, fejn inkunu nistgħu niddevertu flimkien. Nirringrazzjakom.

Suġġerimenti u Rakkomandazzjonijiet mis-Sinjuri **Helen Attard, Anne-Marie Callus u Mauro Farrugia**

Membri ta' sapport
tal-Gruppi ta' Self Advocacy

Dan hu resumè tar-riċerka li tinsab fl-Appendiċi

- Tajjeb li nibdew mill-punt li hemm min jemmen li persuni b'diżabilità intellettwali għandhom jitkellmu għalihom infushom u hemm dawk li ma jemmnux f'dan il-prinċipju.

- Prinċipju fundamentali tas-self advocacy hu li nagħtu l-aktar importanza lil dak li għandhom x'jgħidu l-persuni b'diżabilità intellettwali nfushom.

- F'pajjiżi fejn is-self advocacy diġà żviluppa sew, ilhom jesperjenzaw il-benefiċċji tiegħu, speċjalment fir-rigward ta' stima u kunfidenza personali u titjib fil-kwalità tal-ħajja.

- F'Malta, is-self advocacy irid jikber aktar biex nibdew induqu riżultati taż-żerriegħa li żrajna.

- Dan ifisser li rridu niġġieldu kontra opinjonijiet negattivi, preġudizzji u aspettativi baxxi li ġġorr magħha d-diżabilità intellettwali.
- Fi kliem self-advocate Ingliż: is-self advocacy tfisser li taqdeż għalik innifsek, in-nies iridu jifhmu xi tfisser li tkun persuna b'diżabilità intellettwali. Tħallix lin-nies jaqtgħulek qalbek.

- Il-persuni għandhom bżonn sapport mill-familja u dawk li huma l-aktar viċin tagħhom biex ikollhom spazju fejn irawmu l-kunfidenza u jiżviluppaw l-abiltajiet tagħhom biex jitkellmu għalihom infushom.

- Dan it-tip ta' sapport hu wkoll meħtieġ minn dawk kollha li jaħdmu direttatament mal-persuni b'diżabilità intellettwali.

- Dak li persuna titgħallem fi grupp tas-self advocacy irid ikollha spazju u opportunità tipprattikah u tgħixu fil-ħajja ta' kuljum biex jiġi rinforzat aktar.

- Dan kollu jkun possibli sakemm ikun hemm it-twemmin bażiku fil-ħiliet tal-persuni b'diżabilità intellettwali.

- Fejn hemm gruppi li huma bbażati f'aġenziji li jipprovdu servizzi lill-persuni b'diżabilità, xi ħaġa tajba hi li jsir kuntratt mal-ġenituri fejn fih dawn jaċċettaw li jagħtu s-sapport tagħhom għall-ħidma ta' dawn il-gruppi. Dan jiżgura li l-ġenituri jkunu jafu x'inhu għaddej fil-grupp u jagħtu sapport sħiħ.

- Dawn il-gruppi fihom infushom mhumiex indipendenti għal kollox

minħabba li jagħmlu parti minn struttura ikbar. Għalhekk il-membri li jagħtu sapport lil dawn it-tip ta' gruppi jridu joqogħdu attenti li jaħdmu favur l-interessi tal-membri li għandhom diżabilità intellettwali. F'dawn it-tip ta' gruppi tajjeb li jkun hemm il-kollaborazzjoni tat-tim kollu ta' l-istaff.

- Fejn jidħlu tfal b'diżabilità intellettwali, tajjeb li jsir investiment minn kmieni. Dan ifisser li tikber il-possibilità li l-vuċi tagħhom toħroġ b'mod aktar sħiħ. Fil-prattika dan jista' isir billi jkun hemm parteċipazzjoni sħiħa f'laqgħat dwar il-programm edukattiv individwali tagħhom li ħa jkollu efett dirett fuq il-ħajja tagħhom. Dan jista' iseħħ b'mod sħiħ jekk ikun hemm sistema edukattiva li tagħti bażi soda.

- Fis-self advocacy, il-persuni b'diżabilità intellettwali jitkellmu għalihom infushom, bis-sapport fejn meħtieġ. Fis-citizen advocacy, il-persuni huma dejjem megħjuna u rappreżentati minn ħaddieħor. Kemm jista' ikun persuna għandha tirrappreżenta lilha nnifisha. Iżda hemm persuni li jkollhom bżonn ta' sapport biex jikkomunikaw dak li jridu. Għal persuni bħal dawn, jista' ikun hemm persuni indipendenti li jkunu mħarrġin biex jiffaċilitaw din il-komunikazzjoni.

- Ħafna drabi, is-citizen advocacy jiffoka fuq in-nuqqas aktar milli fuq il-potenzjal tal-persuna. B'hekk, jekk jiġi introdott f'Malta, nenfasizzaw li għandu jiġu utilizzat strettament għal min aktar jibbenefika minnu milli mis-self advocacy.

- F'Malta diġà hawn gruppi ta' self advocacy fi ħdan servizzi u anke wieħed indipendenti. Għad iridu jiġu żviluppati opportunitajiet biex il-persuni b'diżabilità intellettwali jkunu membri attivi ta' bordijiet ta' strutturi li jagħtu servizzi għalihom stess.

- Hu importanti li din il-parteċipazzjoni ssir ukoll fuq bażi internazzjonali, speċjalment peress li hemm pajjiżi li diġà għandhom ħafna esperjenza f'dan il-qasam.

- U fl-aħħarnett, nagħlqu bil-kliem li ntqal mill-parteċipanti stess tal-weekend ta' taħriġ għall-persuni b'diżabilità bl-isem Xejn Dwarna Mingħajrna:''il-persuni b'diżabilità kapaċi jitkellmu għalihom infushom, huma kapaċi jieħdu r-riedni tat-tmexxija f'idejhom u għalhekk għandhom ikunu huma stess li jmexxu l-kawża tagħhom għal drittijiet u opportunitajiet indaqs.' Dan igħodd għal kulħadd, inkluż persuni b'diżabilità intellettwali.

Diskors tal-Għeluq minn **Andrew Lee**

Direttur, *People First*, RU

L-ewwelnett, nixtieq nibda billi nirringrazzja lill-KNPD li stednuni nitkellem f'dan is-seminar u li laqgħuni tajjeb ħafna. Nixtieq ukoll nirringrazzja lil Anne-Marie għall-għajnuna u ta' l-organizzazzjoni kollha tagħha biex inkun nista' nattendi laqgħat diversi u talli urietni xi uħud mill-postijiet tal-pajjiż sabiħ tagħkom.

Jien ħadt gost ħafna f'din iż-żjara qasira li għamilt f'Malta u nispera li nkunu nistgħu nkomplu nibnu fuq il-kuntatt li għamilna. Nixtieq nispiċċa billi nawguralkhom l-isbaħ xewqat fil-ħidma tagħkom ta' twaqqif ta' grupp u organizazzjoni ta' self advocacy.

Mil-laqgħat li kelli kemm ili hawnhekk, nista' nara li għamiltu passi kbar fi żmien qasir. Nispera li tkomplu tikbru u tissaħħu.

Nawgura lill-grupp tas-self advocacy ta' Malta u dawk kollha li qed jagħtuh is-sapport tagħhom.

Grazzi.

Appendiċi

Biex leħen il-persuni b'diżabilità intellettwali jinstema'

Riċerka mis-Sinjuri Helen Attard u Anne Marie Callus

Taqsima 1
Żviluppi Internazzjonali – Sfond u kuntest
Il-moviment tas-self advocacy għal persuni b'diżabilità intellettwali nistgħu nqisuh bħala l-mixja progressiva naturali ta' żewġ żviluppi ewlenin: il-progress ġenerali tal-moviment tal-persuni b'diżabilità u l-iżvilupp ta' prattiċi inkużivi fl-edukazzjoni u f'oqsma oħra.

Is-seklu għoxrin ġab miegħu għarfien ġdid min-naħa tal-persuni b'diżabilità fid-drittijiet umani, ċivili u legali, u kif dawn id-drittijiet kienu injorati mill-gvernijiet, l-istituzzjonijiet u s-soċjetà kollha kemm hi. Forsi l-iktar aspett sinifikanti min-naħa ta' dan il-moviment kien li persuni b'diżabilità għarfu li huma biss setgħu jiġġieldu l-ġlieda tagħhom, jiġifieri, li ma setgħux jibqgħu jafdaw fil-professjonisti, l-aktar dawk fil-qasam mediku, biex jitkellmu f'isimhom. Biex nagħtu eżempju, l-għaqda Disabled People's International (DPI) bdiet b'dan il-mod fil-bidu tas-snin 80. Grupp ta' persuni b'diżabilità marru għall-Kungress Dinji Internazzjonali tal-Mobilità, u meta ndunaw li l-professjonisti ma kinux se jħalluhom jagħtu l-opinjoni tagħhom, qabdu u telqu 'l barra u waqqfu l-għaqda tagħhom, illum, id-DPI.

"hija netwerk ta' għaqdiet jew assemblej nazzjonali ta' persuni b'diżabilità, imwaqqfa biex ixxerred l-għarfien dwar id-drittijiet umani tal- persuni b'diżabilità bis-saħħa ta' parteċipazzjoni sħiħa u ugwaljanza fl-opportunitajiet u l-iżvilupp." (websajt tad-DPI)

Il-wasla ta' għaqdiet ta' persuni b'diżabilità, jiġifieri għaqdiet immexxija minn persuni b'diżabilità nnifishom, ġabet magħha għarfien akbar min-naħa ta' l-istess persuni b'diżabilità dwar kif is-soċjetà toħloq barrieri ta' tfixkil, kif ukoll dwar id-distinzjoni bejn diżabilità bijoloġika u kif is-soċjetà tħares lejn id-diżabilità Mike Oliver, fost persuni oħra b'diżabilità żviluppa l-mudell soċjali ta' xinhi diżabilità tefa' r-responsabilità kif għandhom jiżżarmaw dawn l-ostakoli f'ħoġor l-istess soċjetà. Dan il-mudell imur kontra l-mudell mediku ta' xinhi diżabilità li jħares lejha biss bħala difett u għalhekk jixħet ir-responsabilità ollha fuq l-individwu (Oliver 1996). Kif jargumenta Goodley (1997), il-filosofija tas-self advocacy taqbel mal-mudell soċjali ta' xinhi diżabilitàbilli t-tnejn iħarsu lejha bħala xi ħaġa li toħroġ mill-preġudizzji tas-soċjetà lejn is-self-advocates bħala persuni li "qegħdin jitħabtu attivament biex jiksbu l-indipendenza tagħhom minkejja li s-soċjetà ċaħħadhom minn dawn id-drittijiet (p374). Min-naħa l-oħra, il-mudell mediku jenfasizza l-intellett difettuż

ta' persuni b'diżabilità intellettwali. Jekk wieħed iħares lejha minn din il-lenti, dawn il-persuni jistgħu jingħataw xi xorta ta' għażla, imma kollox jibqa' jdur ma' dak li jidher bħala nuqqas fl-intellett tagħhom u d-deċiżjonijiet finali ma jittiħdux minn persuni b'diżabilità.

Fl-istess żmien li persuni b'difetti fiżiċi, tal-vista u/jew tas-smigħ beda jkollhom leħen biex jgħidu tagħhom, beda jseħħ tibdil fil-qasam tas-servizzi għal persuni b'diżabilità intellettwali. Fis-snin 50 u 60, Bank-Mikkelsen u Nirje fl-Iskandinavja u Wolfensberger fl-Istati Uniti bdew jiżviluppaw u jħaddmu l-prinċipji tan-normalizzazzjoni. Dan kellu jfisser li 'persuni b'diżabilità intellettwali jingħataw iċ-ċans li jgħixu ħajja normali', jiġifieri ħajja 'l barra mill-għeluq ta' l-istituzzjonijiet u qalb is-soċjetà, fejn ikunu jistgħu jiżviluppaw il-kapaċitajiet u l-interessi tagħhom. Madankollu, dan il-prinċipju kien ta' spiss interpretat biex ifisser li "persuni b'diżabilità intellettwali jsiru normali". Il-prinċipju tan-normalizzazzjoni kompla żviluppa fit-teorija u fil-prattika minn John O'Brien li għaraf ħames kwalitajiet tajba li għandhom ikunu l-punti ta' riferenza tas-servizzi għall-persuni b'diżabilità intellettwali. Dawn huma:

1. li tikber f'relazzjonijiet
2. li tagħti sehmek
3. li taqsam l-ambjent fejn tkun ma' ħaddieħor
4. li jkollok id-dinjità ta' rwoli ta' valur
5. li tagħmel l-għażliet tiegħek

(O'Brien 1989, p23)

In-normalizzazzjoni kif imħaddma l-aktar fl-Amerika ta' Fuq, fl-Iskandinavja u fir-Renju Unit wasslet għal titjib fil-kwalità tal-ħajja ta' persuni b'diżabilità intellettwali. Ħafna minnhom bdew joħorġu minn istituzzjonijiet kbar maqtugħin għalihom u jmorru fi djar żgħar fil-komunità, fejn setgħu jgawdu minn sapport personali matul il-jum kif ukoll jieħdu sehem f'attivitajiet tal-komunità. Ħafna issa għandhom il-kamra tagħhom flok jorqdu f'dormitorji, u għandhom aktar kontroll fuq ħajjithom fl-attivitajiet ta' kuljum, bħal waqt l-ikel, xħin imorru jorqdu u xħin iqumu u x'jagħmlu matul il-ġurnata.

Ħaġ'oħra li ħarġet mill-prinċipju tan-normalizzazzjoni kienet l-iżvilupp tas-sapport miċ-ċittadini meta persuna li ma jkollhiex diżabilità tissieħeb ma' persuna b'diżabilità intellettwali biex tirrappreżenta l-interessi tagħha daqslikieku kienu tagħha stess. Madankollu, hemm min jgħid li s-sapport taċ-ċittadin hu bbazat fuq il-mudell mediku u fuq l-istess ipoteżi li l-persuni b'diżabilità intellettwali ma jistgħux jitkellmu għalihom infushom (Walmsley 2002). Fir-realtà jiġi li persuni b'diżabilità intellettwali jibbenefikaw mis-sapport ta' persuni li m'għandhomx diżabilità jew ta' persuni oħra b'diżabilità intellettwali (fi kliem ieħor sapport minn min hu bħalek). Madankollu, din il-kwistjoni toħroġ 'il barra mill-ambitu ta' dan l-istudju u aħna nirrikkmandaw li tkun diskussa f'laqgħat oħra.

Waħda mill-konsegwenzi tal-wasla tal-moviment tal-persuni b'diżabilità kienet it-talba biex persuni b'diżabilità jibdew jieħdu l-

edukazzjoni formali tagħhom billi jkunu inklużi fi skejjel normali u mhux fi skejjel speċjali maqtugħin għalihom. Il-Konferenza Dinjija dwar l-Edukazzjoni għal Bżonnijiet Speċjali li saret f'Salamanka fi Spanja fl-1994 affermat il-ħtieġa li l-gvernijiet jassiguraw li t-tfal b'diżabilità jkollhom aċċess għal edukazzjoni ta' kwalità tajba u li jkunu inklużi fis-sistemi edukattivi normali. L-Istqarrija maħruġa mill-Konferenza tagħraf ukoll is-sehem importanti li jridu jagħtu t-tfal b'diżabilità u l-ġenituri tagħhom (UNESCO 1994).

F'xi pajjiżi, persuni b'diżabilità intellettwali bdew igawdu wkoll mill-benefiċċji ta' edukazzjoni regolari, kif ukoll bdew ikollhom l-opportunità li jidħlu għal korsijiet fl-edukazzjoni għolja u jiżviluppaw il-ħiliet u l-kapaċitajiet tagħhom. Bis-saħħa ta' dawn l-opportunitajiet ġodda, issa qegħdin jagħrfu li għalkemm il-kwalità ta' ħajjithom issa hija aħjar minn dik ta' dawk li ġew qabilhom, għad m'għandhomx rajhom f'idejhom.

Il-Bidu tal-Moviment tas-Self-advocacy

Fis-snin 60, fl-Iżvezja bdew jingħaqdu gruppi tas-self advocacy immexxija minn persuni b'diżabilità intellettwali. Għaxar snin wara, tfaċċaw gruppi simili fl-Istati Uniti u l-Kanada. L-ewwel grupp tas-self advocacy fil-Kanada twaqqaf bl-istess mod li bih twaqqfet id-Disabled People's International. Grupp ta' persuni b'diżabilità intellettwali marru għal konferenza li suppost kellha tkun għalihom. Madankollu, huma ħassew li l-mazz kien f'idejn il-professjonisti. Għalhekk telqu 'l barra u ffurmaw l-għaqda tagħhom bl-isem *People First* (Schoultz, b.d.). L-ewwel grupp tas-self advocacy fl-Ingilterra twaqqaf fl-1984. Illum insibu għaqdiet bħal *People First* u gruppi oħra tas-self advocacy fl-Iskandinavja kollha, fl-Istati Uniti, fil-Kanada u fir-Renju Unit, kif ukoll fl-Awstralja, New Zealand, il-Ġermanja, il-Messiku u l-Ġappun, fost pajjiżi oħra. Dawn l-għaqdiet joffru għadd kbir ta' servizzi, fosthom gruppi ta' sapport, korsijiet ta' taħriġ, konferenzi, bulettini u pubblikazzjonijiet oħra b'tagħrif li jista' jinqara u jinftiehem minn persuni b'diżabilità intellettwali. Id-definizzjoni ta''self advocacy skond *People First* hi:

- li titkellem għalik innifsek
- li tiddefendi drittijietek
- li tagħmel l-għażliet tiegħek
- li tkun indipendenti
- li tkun responsabbli għalik innifsek

(Aspis, 1997)

Aktar minn hekk, Goodley (2000) jgħaqqad is-self advocacy individwali mas-"self advocacy"kollettiva...li tiddefendi lilek innifsek waħdek u flimkien ma' (u għal) oħrajn"*. (p7)*

Dawn l-għaqdiet jilqgħu wkoll membri li jkunu persuni bla diżabilità u li ma jkollhomx vot iżda li jkunu ta' għajnuna għal membri b'diżabilità. Insibu xorta differenti ta' gruppi ta' self advocacy. Hemm dawk, bħal *People First*, li huma awtonomi, jiġifieri li mhumiex marbuta ma' għaqdiet oħra. Oħrajn ħarġu minn għaqdiet ta' ġenituri jew professjonisti (bħall-Mencap) jew huma bbażati fuq is-servizzi li joffru, jiġifieri huma miftuħa

għal persuni b'diżabilità intellettwali li jużaw servizzi speċifiċi. Valuing People, il-kampanja tad-Dipartiment tas-Saħħa fir-Renju Unit biex tiżviluppa s-servizzi f'dan il-qasam tagħraf il-ħtieġa ta' persuni b'diżabilità intellettwali li jingħataw aktar għażla u kontroll bħala prijorità ewlenija. Din il-kampanja allokat £1.3m fis-sena għal tliet snin biex gruppi ta' sapport ikunu jistgħu jiżviluppaw (Dipartiment tas-Saħħa 2001). Parti minn dawn il-fondi ntużaw biex jitwaqqfu Learning Disability Partnership Boards fir-Renju Unit kollu, li jservu ta' forum biex l-awtoritajiet lokali, dawk li jipprovdu s-servizzi u persuni b'diżabilità intellettwali jkunu jistgħu jaħdmu flimkien. Persuni b'diżabilità intellettwali jagħtu sehemhom bħala membri ta' bordijiet u kumitati nazzjonali u statali fl-Istati Uniti (Schoultz b.d.)

Dawn il-gruppi differenti ta' self advocacy kollha jisħqu fuq l-importanza li persuni b'diżabilità intellettwali jrabbu stima lejhom infushom, jibnu kunfidenza u jsiru jafu xi jridu. Ngħidu aħna, it-twemmin u l-valuri ta' Inclusion International huma mfissra hekk:

- li l-ewwel ma int persuna
- li tkun kapaċi tieħu deċiżjoni
- li temmen fil-valur tiegħek bħala persuna
- li ġġiegħel nies oħra jemmnu fik bħala persuna

(ILSMH 1994, p4)

L-istess, is-Self-advocacy Action Pack jagħti dawn it-tweġibiet għall-mistoqsija "Xinhi s-self advocacy?"

- Self-advocacy tfisser li titkellem għalik innifsek
- Persuni jiltaqgħu fi gruppi u klassijiet tas-self advocacy u jitkellmu fuq bosta affarijiet differenti
- Li titgħallem titkellem għalik innifsek ma' persuni oħra jgħinek tikseb il-kunfidenza meħtieġa biex ikollok rajk f'idejk

(Dipartiment għall-Edukazzjoni u l-Ħiliet 2001, p24)

Bħal ħafna oħrajn, dawn iż-żewġ pubblikazzjonijiet huma mmirati lejn persuni b'diżabilità intellettwali. Kitbiet bħal dawn iħaddmu lingwa ħafifa, jevitaw kliem tekniku u sentenzi kkomplikati, u aktarx ikollhom ħafna stampi li jgħinu biex ifissru l-kitba aħjar. Hemm għaqdiet ukoll li ħarġu CDs kollha stampi li jistgħu jintużaw f'pubblikazzjonijiet għal u minn persuni b'diżabilità intellettwali.

Ħafna għaqdiet joħorġu edizzjonijiet aċċessibbli tal-pubblikazzjonijiet tagħhom biex jgħaddu informazzjoni importanti lil persuni b'diżabilità intellettwali. Hekk, "It's Your Choice" hija pubblikazzjoni li tgħin persuni jitgħallmu aktar dwar l-għażliet li għandhom jagħmlu (Values into Action 2001), waqt li "My Life" hija gwida mfassla għal persuni b'diżabilità intellettwali biex dawn isiru jafu aktar dwar is-servizzi li jieħdu (Cattermole & Blunden 2002). Mencap ħarġu gwida għal kitba aċċessibbli bl-isem "Am I Making Myself Clear?" (Mencap 2000) waqt li l-websajt tagħhom (flimkien ma' oħrajn ta' għaqdiet oħra) fiha verżjoni ħafifa biex taqraha. Persuni b'diżabilità intellettwali ukoll ħarġu pubblikazzjonijiet. *People*

First għandhom lista twila ta' pubblikazzjonijiet, waqt li individwi b'diżabilità intellettwali ħarġu kotba dwar ħajjithom, bħal dak miktub minn Jason Kingsley u Mitchell Levitz (1994), żewġ żgħażagħ Down's.

Dawn il-pubblikazzjonijiet jistgħu jintużaw minn persuni b'diżabilità intellettwali li jafu jaqraw, kif ukoll minn konsulenti, nies li jħarrġu u persuni bla diżabilità li jgħinu u li huma midħla ta' gruppi tas-self advocacy.

Is-Sehem ta' Persuni Bla Diżabilità

Is-self advocacy tagħti leħen lil persuni b'diżabilità, u preċiżament lil dawk li għandhom diżabilità intellettwali, billi tħaddem is-slogan 'Xejn dwarna mingħajrna'. Iżda tagħti wisa' wkoll biex persuni bla diżabilità jagħtu sehem importanti. Fil-gruppi tas-self advocacy issib persuni bla diżabilità li jagħtu pariri mingħajr ma jkollhom dritt għall-vot.

Is-sehem ta' persuni bla diżabilità f'għaqdiet ta' persuni b'diżabilità kien u għadu jagħti lok għal diskussjopni b'mod ġenerali. Drake (1997) isostni li waqt li mhux f'waqtu li persuni bla diżabilità jitkellmu f'isem persuni b'diżabilità, ta' l-ewwel jistgħu jagħtu sehem importanti billi joffru riżorsi, servizzi, tagħrif u għajnuna oħra mitluba minn tat-tieni.'Madankollu din l-għajnuna għandha tkun bla rbit u "m'għandhiex tgħarraq il-prinċipji u l-iskopijiet tal-gruppi tal-persuni b'diżabilità… hu aċċettabbli għal persuni bla diżabilità li jingħaqdu ma' persuni b'diżabilità biex jgħaddu kelma... fl-opinjoni tiegħi m'għandhomx jippruvaw jinfluwenzaw nies f'isem persuni b'diżabilità". *(p644)*

Meta taħdem ma' persuni b'diżabilità intellettwali, l-argument idur fuq ir-riskju li persuni bla diżabilità jieħdu r-riedni tas-self advocacy f'idejhom, mingħajr ma jagħtu widen għat-tħassib u l-fehmiet ta' membri li jkollhom diżabilità intellettwali; hemm ukoll il-periklu li jkunu protettivi żżejjed. Goodley (1997) jistqarr li l-konsulenti jridu jagħrfu li xogħolhom għandu jkun parti "minn qafas politiku li jgħaddi s-setgħa lil ħaddieħor. Għalhekk biex wieħed jifhem kif is-self advocacy tkun attwata b'mod li tagħti s-setgħa lill-membri tagħha, hu meħtieġ li wieħed jagħti kas ta' xi jkunu jridu tassew il-membri bis-saħħa ta' min ikun qed jgħinhom." *(pp374-5)*

Dan jassigura li l-gruppi tas-self advocacy ikunu tassew gruppi ta' persuni b'diżabilità. Aktar u aktar, dan il-mudell jaħdem fuq il-premessa ta' l-interdipendenza, jiġifieri li n-nies jiddependu minn xulxin u li kulħadd, b'modi u manjieri differenti, għandu bżonn nies oħra. Hekk, fi gruppi tas-self advocacy, il-persuni b'diżabilità għandhom mnejn ikunu jiddependu xi ftit jew wisq mill-ħiliet organizzattivi ta' persuni bla diżabilità; il-gruppi tas-self advocacy bl-akbar esperjenza jkollhom bżonn inqas għajnuna minn oħrajn li jkunu għadhom kemm bdew. Bil-maqlub, persuni bla diżabilità jiddependu mill-persuni b'dizabilità intellettwali biex ifasslu l-aġenda u jaraw xinhuma l-prijoritajiet tal-

grupp, billi ħadd daqshom infushom ma jaf xi jħasseb l-aktar lil persuni b'diżabilità intellettwali.

F'għajnejn xi wħud, xi persuni b'diżabilità intellettwali jistgħu ma jkunux kapaċi jagħtu sehemhom. Imma din il-fehma li ma jistgħux jitkellmu f'isimhom jew li mhumiex kapaċi jieħdu deċiżjoni ma taqbilx mal-prinċipji tas-self advocacy. Xi persuni għandhom mnejn li ma jkunux marru ħlief fi skejjel maqtugħin għalihom jew ikunu daqu biss xi servizzi għall-adulti għomorhom kollu. Dawn l-ambjenti mhumiex dawk ideali biex wieħed jitħarreġ fil-ħiliet meħtieġa għas-self advocacy. Mill-banda l-oħra, jekk wieħed ikollu x'jaqsam ma' xi grupp tas-self advocacy, ikollu ċans akbar li jiżviluppa dawn il-ħiliet. Kif jgħid Schoultz (b.d.):

"Għal ħafna nies ... movimenti tas-self advocacy swew biex tawhom il-kunfidenza meħtieġa, għenuhom isiru indipendenti, u tawhom l-opportunità biex jitgħallmu dwar u jagħtu sehemhom lill-komunitajiet u l-pajjiżi tagħhom." (p1)

Għalhekk, l-imbuttatura biex il-gruppi tas-self advocacy jibdew jiżviluppaw xi drabi trid tiġi minn persuni bla diżabilità li jkunu lesti li jagħtu lil persuni b'diżabilità intellettwali l-opportunità biex jibdew jistmaw lilhom infushom, biex isiru jafu xi jridu u biex jiżviluppaw dawk il-ħiliet li jgħinuhom ikunu parti u jagħtu sehemhom fi grupp, jorganizzaw attivitajiet, jitkellmu fil-pubbliku u ħiliet oħra meħtieġa biex imexxu grupp tas-self advocacy. F'dawn iċ-ċirkostanzi persuni bla diżabilità jridu joqogħdu attenti li jkunu qegħdin fil-grupp biss biex jagħtu l-pariri u s-sapport tagħhom, mingħajr ma jieħdu f'idejhom ir-riedni tal-grupp, ukoll jekk dik ma tkunx l-intenzjoni tagħhom.

Simone Apsis, Ingliża li temmen fis-self advocacy, u li dak li għamlet iservi ta' eżempju għal persuni oħra b'diżabilità intellettwali, hija kittieba magħrufa li kitbet għal ġurnali ta' prestiġju bħal Disability & Society. Hi taf sew kemm hu faċli għal persuni bla diżabilità li jispiċċaw biex jikkontrollaw gruppi li suppost jaħdmu fuq il-prinċipju tas-self advocacy. Hi ssostni li hu importanti li persuni bla diżabilità ma jagħtux biss taħriġ fis-self advocacy u fil-ħiliet ta' kif titkellem fil-pubbliku. Għandhom ukoll juru lill-persuni b'diżabilità intellettwali kif id-drittijiet tagħhom qegħdin ikunu injorati u kif għandhom iġibu l-bidla f'ħajjithom billi jisfidaw is-sistema. *(Aspis 1997)*

Bħal Goodley, hi ssostni wkoll kemm hu importanti għal persuni bla diżabilità li huma midħla tal-moviment tas-self advocacy li għandhom iżommu quddiem għajnejnhom l-istorja twila ta' oppressjoni li għaddew minnha persuni b'diżabilità intellettwali, ħtija tas-soċjetà u l-istituzzjonijiet tagħha. Għal żmien twil lil dawn in-nies kienu jħarsu lejhom bħala persuni li ma kinux kapaċi jitgħallmu, aktar milli għax kellhom diffikultajiet biex jitgħallmu. Għalhekk huwa tassew importanti li persuni bla diżabilità li jaħdmu f'dan il-qasam għandhom ikunu sensittivi u dejjem lesti li jagħtu lil persuni b'diżabilità intellettwali iċ-ċans li jsiru kapaċi jiddefendu lilhom

infushom u li jgħinuhom jiżviluppaw il-ħiliet biex jagħmlu dan, jekk ikun hemm bżonn.

Fl-aħħar, ejjew nisimgħu xi kummenti ta' xi self-advocates:

- Is-self advocacy tfisser li tkun kapaċi titkellem għalik innifsek u li jkollok il-kunfidenza biex tkun kapaċi tagħmilha
- Is-self advocacy tfisser li tħossok kunfidenti u li jkollok rajk f'idejk
- Is-self advocacy tfisser li taqbeż għalik innifsek; in-nies għandhom jifhmu x'jiġifieri tkun persuna li jkollha diffikultajiet biex titgħallem. Tħallux in-nies ibaxxulkom il-moral."

(Id-Dipartiment ta' l-Edukazzjoni u l-Ħiliet 2001, p28)

Taqsima 2:
L-Iżviluppi f'Malta

Il-persuni b'diżabilità f'Malta għamlu passi kbar 'il quddiem biex jistqarru drittijiethom u jitkellmu f'isimhom stess. Il-kisbiet tagħhom laħqu l-qofol waqt tmiem il-ġimgħa ta' taħriġ bl-isem "Xejn Dwarna Mingħajrna" li kien sar fl-2003. F'dak it-tmiem il-ġimgħa, sittax-il persuna b'diżabilitajiet fiżiċi u sensorji differenti ħadu sehem f'seminars u werkxops immexxija minn persuni b'diżabilità. Il-persuni involuti kienu ltaqgħu f'kors bl-isem ta' "Semma' Leħnek" organizzat mill-Kummissjoni Nazzjonali Persuni b'Diżabilità (KNPD) li għandha l-għan li tgħin attivisti b'diżabilità jiżviluppaw ħiliet fis-self advocacy. Kienu marru wkoll għal laqgħa ta' Sinj Jacqui James, attivista Ingliża b'diżabilità li temmen b'ruħha u ġisimha fis-setgħat li għandhom jingħataw il-persuni b'diżabilità. Minbarra persuni b'diżabilità, marru għal-laqgħa ġenituri u rappreżentanti ta' għaqdiet non-governattivi (NGOs) u nħasset il-ħtieġa li persuni b'diżabilità jkollhom forum fejn jistgħu jiddiskutu.'Kif qalet waħda li ħadet sehem:

"F'dan is-seminar rajna kemm hu importanti li persuni b'diżabilità jingħaqdu biex jassiguraw li jkun hemm qbil fuq id-drittijiet fundamentali tal-persuni b'diżabilità, u li dawn id-drittijiet ikunu rikonoxxuti u rrispettati." Hi żiedet tgħid: "Dan it-tmiem il-ġimgħa juri li persuni b'diżabilitajiet differenti jistgħu jaħdmu flimkien biex jieħdu deċiżjonijiet importanti u fl-istess ħin jieħdu pjaċir."

(KNPD 2003, p2)

B'riżultat ta' din il-laqgħa u t-tmiem il-ġimgħa "Xejn Dwarna Mingħajrna", ħareġ b'mod ċar il-bżonn li persuni b'diżabilità jkunu mdaħħlin direttament fid-deċiżjonijiet li jittieħdu dwarhom. Inħasset ukoll il-ħtieġa li aktar għaqdiet ta' persuni b'diżabilità għandhom jaħdmu id f'id ma' l-NGOs fil-qasam tad-diżabilità. Dan wassal biex tnieda l-Kunsill Malti ta' Persuni b'Diżabilità (MCODP) li fih hemm persuni b'diżabilità intellettwali u oħrajn b'diffikultajiet ta' saħħa mentali fuq il-bord tar-rappreżentanti.

Tidħol is-self advocacy
Waqt li ġenituri ta' persuni b'diżabilità intellettwali u ta' persuni b'diffikultajiet ta' saħħa mentali, flimkien mal-qraba, ħadu sehem fil-korsijiet "Semma Leħnek",

l-ebda persuna b'diżabilità intellettwali ma kienet ħadet sehem personalment f'xi kors qabel ma twaqqaf l-MCODP. Madankollu, sakemm dan twaqqaf f'nofs is-sena 2003, diġà kienu ttieħdu xi passi biex titmexxa 'l quddiem l-idea tas-self advocacy. Fl-2002, bi tħejjija għas-Sena Ewropea tal-Persuni b'Diżabilità fl-2003, grupp tas-self advocacy għal persuni b'diżabilità intellettwali kien propost bħala proġett pilota għal dawk li jattendu s-servizzi taċ-Ċentru ta' Matul il-Jum ta' Ħal Far. Dan il-proġett mexa 'l quddiem bil-kollaborazzjoni tal-KNPD, ta' l-Assistent Direttur responsabbli għas-Servizzi ta' Matul il-Jum, iċ-Ċentru ta' Ħal Far, kif ukoll bl-għajnuna tat-terapisti tat-taħdit u l-lingwa mid-Diviżjoni tas-Saħħa li jaħdmu Ħal Far. Intgħażlu tnax-il klijent biex jgħaqqdu l-grupp. Il-kriterji għall-għażla tal-persuni kienu dawn:

- il-kapaċità li jikkomunikaw
- il-personalità tagħhom
- il-grad ta' motivazzjoni.

Qabel ma twaqqaf dan il-grupp, it-terapisti tat-taħdit kienu jmexxu gruppi ta' komunikazzjoni mal-klijenti li kienu jużaw is-servizzi ta' matul il-jum. Għalhekk, is-self advocacy kienet meqjusa bħala tkomplija tax-xogħol ta' dawn il-gruppi. Matul il-ġimgħa, l-assistenti soċjali li jaħdmu fiċ-Ċentru ta' Matul il-Jum setgħu jkomplu jsegwu x-xogħol li kien isir fil-gruppi waqt l-attivitajiet ta' kuljum fit-taqsimiet taċ-Ċentru. Il-grupp kien jitmexxa minn terapista tat-taħdit u l-lingwa anzjan. Careworker kienet magħżula biex jattendu mal-grupp u nħass li din kellha tattendi għal-laqgħat kollha biex il-grupp ikun jista' jikber u jevolvi flimkien. B'hekk ikun iżjed faċli li tinżamm il-kunfidenzjalità, għalkemm kien hemm l-iżvantaġġ li meta l-careworker soċjali jew it-terapista jkunu bil-frank jew morda, kien ikun diffiċli li l-grupp jiltaqa'.

Il-grupp kellu s-sapport ta' rappreżentant tal-KNPD u ta' l-Assistent Direttur responsabbli mis-Servizzi ta' Matul il-Jum. Vidjos u kotba użati minn gruppi tas-self advocacy barra minn Malta kienu ppreżentati bħala linji gwida u għajnuna għat-twettiq tal-proġett. Dawn kellhom jiġu adattati għas-sitwazzjoni kulturali Maltija, li fir-realtà toffri nuqqas ta' sapport f'ħafna aspetti tal-komunità. Hekk, xi drabi dak li kien jiġi diskuss fil-gruppi ma kienx isib il-kunsens tal-ġenituri d-dar jew tal-careworker fiċ-Ċentru. Għalhekk kien hemm il-ħtieġa urġenti li l-ġenituri u l-membri tal-komunità jiġu edukati fl-istess ħin biex dak li kien qed isir fil-gruppi jsib is-sapport neċessarju. Meta twaqqaf il-grupp pilota, saret laqgħa mal-ġenituri u l-qraba tal-parteċipanti biex isiru jafu aktar dwar l-għanijet tal-grupp u kif kien qed jaħdem. Din kienet opportunità li serviet biex il-ġenituri u l-qraba jiġu kkonsultati dwar il-bżonnijiet u x-xewqat tal-persuni b'diżabilità.

L-għan ewlieni tal-grupp kien li jġib 'il quddiem l-idea tas-sikurezza fil-persuni b'diżabilità kif ukoll il-ħiliet fil-komunikazzjoni soċjali. Kollox kien idur ma' metodi ta' assessjar kontinwu b'enfasi fuq il-ħiliet ta' komunikazzjoni verbali u non-verbali, li kien

xogħol it-terapista. Sar ukoll l-assessjar ta' ħiliet soċjali skond il-ħtieġa ta' l-individwu u l-grad ta' motivazzjoni li kellu. Il-miri aħħarin kienu jvarjaw skond il-ħila ta' l-individwu u l-grad ta' diffikultà ta' kull suġġett. Is-suġġetti magħżula kellhom x'jaqsmu mal-ħajja ta' kuljum tal-membri tal-grupp, kemm fiċ-Ċentru kif ukoll id-dar.

Billi dan il-proġett pilota kien suċċess, il-gruppi nfirxu maċ-ċentri ta' Matul il-jum kollha u komplew jitmexxew minn terapisti tat-taħdit. It-tabella t'hawn isfel turi l-għadd ta' gruppi li qed jaħdmu f'Malta f'kull ċentru u l-għadd ta' membri f'kull grupp.

Għaldaqstant bħalissa hemm 62 persuna b'diżabilità intellettwali li qegħdin jattendu f'sitt gruppi differenti. Kollha qegħdin jimxu fuq l-istess prinċipju, jiġifieri li jgħinu u jtejbu l-kapaċità ta' dawn il-persuni biex jitkellmu f'isimhom dwar id-drittijiet tagħhom. Dawn il-gruppi jagħmlu laqgħat kull ġimgħa fiċ-ċentri l-kbar u darba fix-xahar f'Pembroke fejn hemm ċentru ta' matul il-jum żgħir.

Dawn il-gruppi jaħdmu skond iċ-Ċentru li jkun, jiġifieri jduru mal-ħtiġijiet differenti ta' kull grupp li jattendi ċentru partikulari. Iżda kollha jsegwu l-istess regoli kif ġej:

- Għandhom ir-responsabilità li jsibu u jorganizzaw post/ kamra fejn issir il-laqgħa
- Jiftiehmu l-ħin għal kull laqgħa
- L-attendenza tinżamm b'mod li tkun aċċessibbli għal kulħadd bħal, ngħidu aħna, jittieħed ritratt minflok jitniżżlu l-ismijiet
- Kull membru għandu sehem u responsabilitajiet differenti. Ngħidu aħna, wieħed biex iżomm il-ħin, ieħor iżomm l-ordni waqt id-diskussjoni u r-rispett bejn il-membri
- Is-suġġett għad-diskussjoni aktarx jingħażel mill-istess membri
- Fil-bidu tal-laqgħa jingħad fil-qosor xi jkun ġara fil-laqgħa ta' qabel
- Waqt il-laqgħa tiġi diskussa xi ħaġa li tkun ġrat fiċ-Ċentru
- Il-problemi personali jiġu diskussi wkoll waqt il-laqgħa u l-grupp jissapportja billi jagħti kuraġġ lil kull membru u wkoll billi kull suġġeriment jingħata l-piż mistħoqq. Instab li meta jingħata kuraġġ biex joqgħod fuq is-suġġeriment ta' ħaddieħor, dan jgħin biex dak li jkun

Ċentru	Nru ta' facilitators		Nru ta' membri	Kemm ilhom jaħdmu (snin)
Ħal Far		2	12	2.5
M'Scala		2	1	2
Santa Venera	Grupp1	2	11	2
	Grupp 2	2	12	1
Mtarfa		2	12	2
Pembroke		2	4	1

jitgħallem mill-esperjenza. Hekk, wara li kellhom esperjenza negattiva waqt ħarġa b'dgħajsa, il-grupp kiteb ittra b'lista ta' lmenti lis-sidien tad-dgħajsa u kull membru ffirma biex juri s-sapport tiegħu.

Dawn il-gruppi jitmexxew b'modi differenti, l-aktar fil-manjiera kif jitpoġġew il-mistoqsijiet. Ngħidu aħna, huwa importanti li ma jsirux ħafna mistoqsijiet f'daqqa. Huwa aktar ta' benefiċċju li t-tagħrif jingħata jew jintalab biċċa biċċa. Huwa essenzjali wkoll li wieħed ifittex ir-reazzjoni tal-persuni għat-tagħrif mogħti, biex wieħed ikun ċert li jkun inftiehem. Il-pariri u l-għajnuna qatt m'għandhom ikunu nieqsa fi gruppi bħal dawn. L-għan hu li l-persuna b'diżabilità tingħata sapport biex tiżviluppa l-ħiliet li jgħinuha torganizza l-ideat. Dan jgħodd l-aktar għal persuni kbar b'diżabilità intellettwali li qatt ma jkunu gawdew minn xi programm edukattiv. Hu importanti wkoll li wieħed joqgħod attent għal-livelli ta' kapaċitajiet differenti, kemm tkun ingħatat taħriġ jew edukazzjoni l-persuna, kif ukoll l-ambjent soċjali u kulturali ta' fejn tkun trabbiet. Dawn kollha jwasslu għal riżulati differenti ma' kull grupp. Min-naħa l-oħra, wieħed m'għandux jissottovaluta l-kapaċità tal-membri tal-grupp li jitkellmu f'isimhom, u wkoll wieħed irid joqgħod attent li l-membri bla diżabilità tal-grupp ma jimponux l-aġenda tagħhom fuq il-grupp kollu. Kif kien diskuss fit-taqsima ta' qabel, l-għajnuna tal-persuni b'diżabilità trid tingħata '... fil-kwadru politiku ta' xi ħadd li jkun qed jgħaddi s-setgħa lil ħaddieħor'

(Goodley 1997, p374)

Ta' min jinnota li dawn il-gruppi għadhom immexxija minn membri li joffru s-sapport tagħhom b'mod professjonali. Waqt li dan jassigura li l-membri tal-grupp ikunu qegħdin jingħataw l-għajnuna meħtieġa, wieħed irid joqgħod attent mis-soġġettività tal-professjonisti involuti, kif ġie diskuss fit-taqsima ta' qabel. Għalhekk, kif se jiżviluppaw dawn il-gruppi jħoll u jorbot mill-fehmiet u l-attitudni tal-professjonisti iktar milli tal-persuni b'diżabilità.

Il-ġenituri u dawk li jieħdu ħsieb persuni b'diżabilità wkoll kellhom x'jaqsmu ma' l-iżvilupp ta' dawn il-gruppi. F'Malta, fejn ir-rabtiet tal-familja huma qawwija għal kulħadd, din il-parteċipazzjoni hija importanti. Wara kollox, dawn ir-rabtiet jinħassu qawwija wkoll għal ħafna persuni b'diżabilità Maltin li jistrieħu fuq l-għajnuna tal-familji tagħhom f'ħafna aspetti ta' ħajjithom, kif joħroġ minn riċerka li saret mill-KNPD (Callus & Bezzina 2004). Il-ġenituri u dawk li jieħdu ħsieb persuni b'diżabilità ikunu mistiedna regolarment biex jattendu għal sessjonijiet partikolari, skond ma jiddeċiedi l-grupp. Iżda l-istedina mhux dejjem tintlaqa' minn kulħadd. Hekk, għal laqgħa partikolari, marru biss żewġ ġenituri. Tajjeb li niftakru li xi ġenituri jistgħu jkunu anzjani u jsibuha iebsa li jmorru għal-laqgħat. Jiġu wkoll organizzati werkxops għall-ġenituri u għal dawk li jieħdu ħsieb persuni b'diżabilità biex jitkompla xi xogħol li jsir fil-laqgħat, l-aktar meta l-membri tal-grupp iqajmu kwistjonijiet li jolqtu l-ġenituri

u l-kura li tingħata. Dan isir biex ikun assigurat li jkun hemm sapport sod u kostruttiv.

Aktar minn hekk, ta' min jinnota li s-soċjetà Maltija għandha tendenza li tkun waħda patrijarkali, l-aktar fejn jidħlu t-tfal u dawk li jitqiesu bħala li mhumiex kapaċi jfendu għal rashom, fosthom persuni b'diżabilità intellettwali. Dan jiġri għal żewġ raġunijiet: id-daqs ċkejken ta' pajjiżna (li jagħmilha faċli biex in-nies iżommu kuntatt ma' xulxin) u t-tradizzjoni nisranija qawwija (il-biċċa l-kbira tal-popolazzjoni tħaddan ir-reliġjon Kattolika). Dawn iż-żewġ fatturi jwasslu biex in-nies ma jagħmlux differenza bejn li tgħin lil xi ħadd u li tagħmel xi ħaġa għal xi ħadd, li tfisser li xi nies jibqgħu inkapaċi aktar milli jsiru kapaċi li jagħmlu xi ħaġa.

F'dan il-kwadru, bħala parti mill-għanijet u mill-kisbiet milħuqa mill-gruppi f'dan iż-żmien tal-bidu, wieħed isib dan li ġej dwar il-persuni b'diżabilità:

- Ta' spiss jitkellmu f'isimhom fuq il-kwistjonijiet u l-problemi tagħhom fil-laqgħat tal-kunsilli lokali
- Ħadu sehem f'bosta programmi tar-radju
- Irrappreżentaw lilhom infushom fil-Parlament Malti tal-Persuni b'Diżabilità
- Ħadu sehem f'taħditiet dwar oqsma ta' diżabilità organizzati mill-KNPD
- Żviluppaw il-kapaċità li jagħmlu l-għażliet tagħhom, kemm fid-deċiżjonijet li jittieħdu fiċ-Ċentri ta' Matul il-Jum, kemm id-dar kif ukoll fil-komunità. Quddiem dawn l-għażliet, l-għarfien tagħhom jissaħħaħ u jaslu biex jibdew jistaqsu: "Għaliex?" minflok ma jaċċettaw kollox kif ikun
- Qegħdin jagħrfu li għandhom dritt jistaqsu u li hu impiortanti li jsibu l-persuna proprja biex jistaqsuha mistoqsijiet partikolari. Ngħidu aħna, meta kienu qegħdin jippruvaw isibu post fil-Belt, sabu pulizija u staqsewh għat-tagħrif li riedu; biex ikunu jafu n-numru ta' karozza tal-linja li riedu jaqbdu, sabu xufier u staqsew lilu
- Qegħdin jiżviluppaw il-ħiliet tagħhom biex iħollu l-problemi u biex jikkomunikaw ma' ħaddieħor
- Ippreżentaw ir-riżultati ta' studju ta' riċerka dwar ix-xewqat u t-talbiet ta' persuni b'diżabilità intellettwali.

(Attard & Callus 2003)

Barra minn dan kollu, il-passi li għamlu l-gruppi wasslu biex il-membri jkunu iktar jafu xi jridu fil-ħajja ta' kuljum u saħħewlhom il-kapaċità li jieħdu deċiżjonijiet għalihom infushom. Hekk, fi grupp minnhom, il-membri rnexxielhom jieħdu azzjoni meta ddiskutew il-kwistjoni tat-trasport fiċ-Ċentru tagħhom, in-nuqqas ta' nies fil-post u l-problema tal-palk li hemm fis-sala tagħhom. Il-grupp irnexxielu jikseb xi xorta ta' riżultat fit-tliet każijiet. Deher artiklu f'gazzetta lokali dwar l-ilmenti fuq dan iċ-Ċentru partikolari. Ta' min ikun jaf li kemm il-klijenti kif ukoll il-ġenituri kienu diġà semmgħu leħenhom biex jilmentaw. In-nuqqas ta' progress f'dawn il-kwistjonijiet ma kienx minħabba li l-persuni

b'diżabilità intellettwali ma kinux kapaċi jitkellmu f'isimhom, iżda kien ħtija tad-dewmien burokratiku li s-soltu nassoċjaw ma' kull organizzazzjoni tal-gvern.

Il-progress li sar f'dawn il-gruppi tas-self advocacy li ħarġu miċ-Ċentri ta' Matul il-Jum wassal biex isir kors bl-isem ta' "Semma' Leħnek" għal persuni b'diżabilità intellettwali. Minbarra li kompla max-xogħol li kien sar fil-gruppi, il-kors kellu l-għan li jkompli jwessa' l-ħiliet komunikattivi tal-parteċipanti biex dawn ikunu jistgħu jilħqu il-midja. Ħmistax-il persuna ħadu sehem fil-kors. Dan li ġej huwa ftit milli kellhom xi jgħidu dwaru:

"Aħna kien ikollna seba' mitt sena biex niltaqgħu bħala grupp, mhux biss għax niltaqgħu ma' ħbiebna, imma wkoll għax insibu ċ-ċans li nitkellmu u nfissru dak li nħossu, u naqsmu bejnietna dak li jiġri d-dar, fiċ-Ċentri u fuq ix-xogħol. Għallmuna wkoll naħsbu u nitkellmu dwar drittijietna u li m'għandniex għalfejn ngħidu iva għal kull ma jgħidulna".

Dawk li ħadu sehem f'dan il-grupp urew ix-xewqa li jkomplu jiltaqgħu wara tmiem il-kors u għal dan il-għan għażlu ħames persuni biex jirrappreżentawhom u jorganizzaw xi attivitajiet. Dan il-grupp żgħir qiegħed jiltaqa' minn żmien għal żmien bil-għan li jwaqqfu grupp tas-self advocacy bl-għajnuna ta' persuni bla diżabilità.

Il-Fehmiet dwar is-Self-advocacy f'Malta

L-isforzi ta' persuni b'diżabilità intellettwali biex jitkellmu f'isimhom u jaħdmu biex jieħdu drittijiethom ma jistgħux jirnexxu mingħajr il-kollaborazzjoni tal-familji tagħhom, ta' dawk li jaħdmu magħhom u tas-soċjetà kollha kemm hi. Sa llum, għad ma saret l-ebda riċerka fost il-membri tal-familji u fost il-pubbliku. Iżda l-KNPD stħarrġet il-fehmiet ta' l-NGOs tad-diżabilità u ta' dawk li jagħtuhom servizz. Il-fehmiet ta' l-għaqdiet li jaħdmu fil-qasam tad-diżabilità f'Malta ivarjaw bil-kbir fuq din il-kwistjoni: min hu favur b'ruħu u ġismu, oħrajn għad m'għandhomx opinjoni ċara, u xi wħud isostnu li persuni b'diżabilità intellettwali mhumiex kapaċi jidhru f'isimhom biex jieħdu deċiżjonijiet dwarhom infushom.

L-opinjoni ta' dawn ta' l-aħħar tinġabar f'dan il-kliem:

"Inħossu li persuni taħt l-età u dawk li għandhom diżabilità intellettwali m'għandhomx jitgħabbew bir-responsabilità li jittrattaw u jissieltu huma għal ħwejjiġhom".

Isostnu wkoll li għandha ssir distinzjoni bejn l-età u l-kapaċità tal-persuni kkonċernati. L-età tpoġġi limiti kemm fuq il-possibilitajiet naturali kif ukoll fuq dawk ġuridiċi dwar xi ħadd li jieħu deċiżjoni għalih innifsu.

Oħrajn urew din il-fehma:
"...jeħtieġ li dawn il-fatturi jiġu diskussi fil-qafas ta' seminar li jsir għal dan il-għan, u fejn jinstemgħu l-fehmiet kollha tal-ġenituri, tal-professjonisti u ta' min jieħu ħsieb persuni b'diżabilità intellettwali".

Iżda hawn ukoll ma nsibu l-ebda ħjiel li l-persuni

b'diżabilità intellettwali infushom għandhom ikunu inklużi.

In-naħa l-oħra tal-munita wkoll għandha minn leħen ir-realtà. Hekk, silta mill-istatut ta' fondazzjoni partikolari tagħtina dawn l-għanijiet ewlenin:

a) Biex taħdem f'kollaborazzjoni ma' individwi b'diżabilità ta' kull età, mal-familji u mal-komunità, waqt li tmexxi''l quddiem għażliet personali mgħarrfa tajjeb biex jipprovdu u jwasslu għal ħajja bi skop.
b) Biex tmexxi 'l quddiem l-idea li kull persuna, ukoll jekk b'diżabilità, tista' tagħti sehemha fil-komunità.
ċ) Biex tassigura li l-ġenituri, min jieħu ħsieb persuni b'diżabilità u l-individwi jkollhom sehem fl-ippjanar, fit-tfassil, fit-tħaddim u fil-konsiderazzjoni tal-miri u l-għanijiet kollha.

Fondazzjoni oħra tinsisti fuq l-istess prinċipji:
"...aħna favur is-self advocacy għal persuni b'diżabilità intellettwali, billi nemmnu li din tagħti setgħat lil din il-parti tal-popolazzjoni li għal żmien twil ma kellhiex leħen. L-iżvilupp tas-self advocacy f'Malta ifisser li persuni Maltin b'diżabilità jistgħu jibbenefikaw minnha wkoll, bl-istess mod kif swiet ta' ġid għal bosta snin għal persuni b'diżabilità intellettwali f'pajjiżi oħra".

Hemm għaqdiet oħra li għad m'għandhomx idea ċara dwar xi tfisser eżatt is-self advocacy. Huma jħossu li kienet saret diskriminazzjoni meta ntgħażlu l-gruppi fiċ-Ċentri ta' Matul il-Jum. Ma setgħux jifhmu sewwa liema kriterji tħaddmu biex saret l-għażla.

Konklużjonijiet u Suġġerimenti
Waqt li jidher li hemm min jaħlef bis-self advocacy daqskemm hemm min ma jemminx fil-prinċipji tagħha, ta' min jisma' dak li għandhom xi jgħidu l-membri tal-gruppi tas-self advocacy infushom. Kif rajna fl-ewwel taqsima, dawk li jgħixu fil-pajjiżi fejn is-self advocacy ilha stabbilita jafu xinhuma l-vantaġġi, l-aktar fejn jidħol it-tisħiħ tal-kunfidenza u l-ħidma għal kwalità aħjar ta' ħajja għal persuni b'diżabilità intellettwali.

F'Malta għadna ma ħassejniex l-effett sħiħ ta' dawn il-benefiċċji billi l-idea tas-self advocacy għadha qiegħda tagħmel l-għeruq. Dan ifisser li trid tibqa' għaddejja l-ġlieda kontra l-fehmiet negattivi, kif ukoll kontra l-istigma u l-aspirazzjonijiet baxxi li għadhom marbuta mad-diżabilità intellettwali, kif qal fl-ewwel taqsima membru ta' grupp tas-self advocacy:

"Is-self advocacy tfisser li taqbeż għalik innifsek; in-nies għandhom jifhmu x'jiġifieri li tkun persuna li jkollha diffikultà biex titgħallem. Tħallux xi nies ibaxxulkom il-moral."
(Id-Dipartiment ta' l-Edukazzjoni u l-Ħiliet 2001, p28)

Għalhekk, il-membri tal-gruppi tas-self advocacy għandhom bżonn is-sapport tal-ġenituri u l-qraba tagħhom, kif ukoll ta' dawk li jaħdmu magħhom mill-qrib. Għandhom bżonn iktar wisa' biex jiżviluppaw il-kunfidenza fihom infushom u jkollhom rajhom f'idejhom. Ma jiswa

xejn li tipprattika xi ħaġa fi ħdan grupp biex imbagħad l-esperjenza tar-realtà tkun xort'oħra. Il-ħiliet li l-persuni b'diżabilità intellettwali jitgħallmu fil-gruppi tas-self advocacy iridu jkunu pprattikati fil-ħajja ta' kuljum u bħalissa mhumiex jingħataw wisa' biżżejjed biex dan isir.

Fil-każ ta' gruppi tas-self advocacy li jduru fuq is-servizzi, jista' jsir xi xorta ta' kuntratt mal-ġenituri li fih jiddikjaraw is-sapport tagħhom għal programmi bħal dawn. Dan diġà qed isir f'xi NGOs hawn Malta. Dan jassigura li l-ġenituri jkunu jafu fiex jikkonsisti l-programm u ma jħossuhomx mhedda bih. Iservi wkoll li jkun hemm kollaborazzjoni u tkomplija min-naħa tal-ġenituri li jkunu jafu sew x'qed jagħmlu wliedhom. Dawn il-gruppi għandu jkollhom l-għajnuna ta' tim ta' professjonisti biex jagħtu l-opinjoni meqjusa tagħhom fil-qasam li jaħdmu fih. Hekk ngħidu aħna, psikologu jista' jidħol aktar fil-fond fi kwistjonijiet personali u emozzjonali. Hu kruċjali wkoll li jsir taħriġ adattat għall-careworker u li jkun hemm kooperazzjoni sħiħa mal-familji u l-ġenituri. Żieda fir-riżorsi materjali tista' tkun ta' għajnuna kbira biex il-gruppi jitmexxew aħjar, l-aktar fejn jidħlu suġġetti aktar astratti.

L-investiment li jsir fi tfal b'diżabilità intellettwali hu ta' importanza kbira. Aktar ma persuna tidħol kmieni fi grupp tas-self advocacy, aktar se jkollha ċansijiet li ssir kapaċi li tirrappreżenta lilha nnifisha. Għalhekk dawn it-tfal għandhom jitħallew ikunu attivi f'case conferences, fl-assessjar u fil-laqgħat dwar il-programmi edukattivi individwali tagħhom, fil-laqgħat fejn isir l-ippjanar għall-bidla, kif ukoll f'kull laqgħa oħra fejn ikunu se jittieħdu deċiżjonijiet li jkunu se jeffettwawlhom ħajjithom.

Għal dak li hu sapport min-naħa taċ-ċittadini hawn Malta, fondazzjoni minnhom qalet dan li ġej f'bulettin tagħha:

"li tilqa' b'idejha miftuħa l-iżvilupp ta' programm ta' sapport min-naħa taċ-ċittadin biex dawk il-persuni b'diżabilità intellettwali serja li ma jkunux jistgħu jitkellmu f'isimhom ikunu jistgħu jgawdu mis-servizzi ta' ċittadin indipendenti li jkun jista' jirrappreżenta l-interessi tagħhom daqslikieku kienu l-interessi tiegħu".

Ta' min jinnota li l-enfasi f'din is-silta qiegħda fuq rappreżentanza għal dawk li ftit għandhom ċans jitkellmu f'isimhom jekk mhux bl-għajnuna ta' sapport qawwi. Jekk jingħatalhom iċ-ċans, ħafna persuni b'diżabilità intellettwali jkunu lesti li jieħdu ċ-ċans li jitkellhom f'isimhom stess. Mill-konsultazzjonijiet u mir-riċerki limitati li saru, ħareġ li mhumiex qegħdin jingħataw biżżejjed opportunitajiet. Wieħed ma jistax jagħmilha fatta li persuni b'diżabilità intellettwali u dawk li jgħixu jew jaħdmu magħhom għandhom l-istess miri. Lanqas jista' wieħed jgħid li kulħadd għandu l-istess punt ta' tluq. Wieħed jista' jitkellem dwar qasma importanti li tifred żewġ gruppi b'mod sottili: dawk li jiġġieldu għad-drittijiet ta' persuni b'diżabilità billi jikkonċentraw fuq in-nuqqas ta' kapaċità, u

dawk li min-naħa l-oħra jisħqu fuq il-kapaċitajiet. Għandna niffukaw fuq kif nieħdu sehem ilkoll b'mod kostruttiv billi nagħtu s-setgħa lil min imexxi 'l quddiem dawn id-drittijiet, iktar milli li nieħdu s-setgħa aħna billi nindaħlu.

Nistgħu nagħtu s-sapport tagħna b'ħafna modi. Jistgħu jsiru user-groups f'għaqdiet governattivi u mhumiex li jagħtu servizz lil persuni b'diżabilità intellettwali. Dawk li jagħtu s-sapport għandhom ikunu kapaċi jirrappreżentaw it-tħassib ta' persuni b'diżabilità intellettwali billi jieħdu ħatriet bħala membri fuq bords maniġerjali, kif isir fir-Renju Unit u fl-Istati Uniti (ara Taqsima 1). Hu importanti wkoll li nħarsu l-eżistenza ta' gruppi ġodda u indipendenti tas-self advocacy għax dan hu żvilupp promettenti li jistħoqqlu kull inkoraġġiment.

Il-persuni li ħadu sehem fit-tmiem il-ġimgħa ta' taħriġ bl-isem Xejn Dwarna Mingħajrna bagħtu dan il-messaġġ:

"Il-persuni b'diżabilità għandhom il-ħila li jitkellmu għalihom infushom u li jmexxu l-kwistjonijiet tagħhom, u għalhekk iridu jsemmgħu l-inċertezzi u d-diffikultajiet dwar id-drittijiet tagħhom u l-opportunitajiet indaqs".

(KNPD 2003, p2)

Meta wieħed jara l-bidla li ġab il-moviment tas-self advocacy f'pajjiżi oħra kif ukoll il-progress li sar s'issa hawn Malta, m'hemm l-ebda raġuni għala persuni b'diżabilità intellettwali m'għandhomx jidħlu f'dan il-kuntest u fil-moviment tad-drittijiet tal-persuni b'diżabilità.

Biblijografija

Aspis S (1997) "Self-advocacy for People with Learning Difficulties: does it have a future?" in Disability Society, Vol 12, No 4.

Attard & Callus (2003) Speaking Up for Ourselves: persons with intellectual disability in Malta have their say www.knpd.org.

Beamer S and Brookes M (2001) Making Decisions: best practice and new ideas for supporting people with high support needs to make decisions. London: Values Into Action.

Brooke J and Harris J (2000) Pathways to Citizen Advocacy: what advocacy is about. London: British Institute of Learning Disabilities.

Callus and Bezzina (2004) Research about the major concerns of people with disability and their families Malta: KNPD.

Campbell J and Oliver M (1996) Disability Politics: understanding our past, changing our future. London: Routledge.

Cattermole M and Blunden R (2002) My Life: a person-centred appraoch to checking outcomes for people with learning difficulties. Kidderminster: British Institute of Learning Disabilities.

Curtis C (1984) "The Changing Role of the *People First* Advisor" in American Rehabilitation, April 1984.

Department of Health (2001) Valuing People: a new strategy for learning disability for the 21st century. London: The Stationary Office Ltd.

Drake, R.F. (1997) "What Am I Doing Here? 'Non-disabled' people and the Disability Movement" in Disability Society, Vol 12, No 4.

Finlay, M & Lyons E (1998) "Social Identity and People with Learning Difficulties: implications for self advocacy groups" in Disability Society, Vol 13, No 1.

Garner P and Sandow S (eds) (1995) Advocacy, Self-Advocacy and Special Needs. London: David Fulton.

Goodley D (1997) "Locating Self-advocacy in Models of Disability: understanding disability in the support of self-advcoates with learning difficulties" in Disability & Society, Vol 12, No 3.

Goodley D (2000) Self-Advocacy in the Lives of People with Learning Difficulties. Buckingham: Open University Press.

Gray B and Jackson R eds (2002) Advocacy & Learning Disability. London: Jessica Kingsley.

ILSMH (1994) The Beliefs, Values and Principles of Self-Advocacy. Belgium: ILSMH.

Ippoliti C, Peppey E & Depoy E (1994) "Promoting Self Determination for Persons with Developmental Disabilities" in Disability & Society, Vol 9, No 4.

Kingsley, J and Levitz, M (1994) Count Us In: growing up with Down Syndrome. New York: Harvest Original.

KNPD (2003) Indaqs May 2003 No. 18.

Mencap (2000) Am I Making Myself Clear?: Mencap's guidelines for accessible writing. London: Mencap.

O'Brien J (1989) What's Worth Working For? Leadership for better quality human services. Georgia: Responsive Systems Associates

O'Brien J (1996) The Priniciple of Normalisation. USA: Oxford House.

Oliver M (1996) Understanding Disability: from theory to practice. London: Macmillan

People First Information Pack

Revans L (2001) “People with Learning Difficulties in from the Cold” in Community Care, 29 March to 4 April 2001.

Shoultz B (n. d.) “The Self Advocacy Movement” published on http://web.syr.edu.

Department for Education and Skills (2001) Self-Advocacy Action Pack. London: Department for Education and Skills.

UNESCO (1994) The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education. Geneva: UNESCO.

Values Into Action (2001) It’s Your Choice. London: Values Into Action.

Walmsley J (2002) “Principles and Types of Advocacy” in B Gray and R Jackson Advocacy and Learning Disability. London: Jessica Kingsley.

Wolfensberger W (1975) The Origin and Nature of our Institutional Models. USA: Human Policy Press.

Websajts
Asist: http://www.asist.co.uk
Down Syndrome Association: http://www.downs-syndrome.org.uk
Mencap: http://www.mencap.org.uk
People First: http://www.peoplefirst.org.uk
Inclusion Europe: http://www.inclusion-europe.org
Inclusion International: http://www.inclusion-international.org